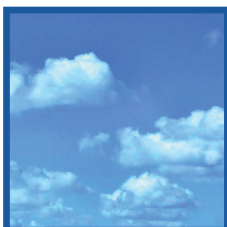

Duurzaam sparen en beleggen in België

Studie uitgevoerd in opdracht van
MIRA, Milieurapport Vlaanderen

Onderzoeksrapport

MIRA/2010/05, september 2010

Duurzaam sparen en beleggen in België

Herwig Peeters

Directeur
Forum ETHIBEL vzw

**Studie uitgevoerd in opdracht van MIRA,
Milieurapport Vlaanderen**

MIRA/2010/05

September 2010

Dit rapport verschijnt in de reeks MIRA Ondersteunend Onderzoek van de Vlaamse Milieumaatschappij. Deze reeks bevat resultaten van onderzoek gericht op de wetenschappelijke onderbouwing van het Milieurapport Vlaanderen.

Dit rapport is ook beschikbaar via www.milieurapport.be.

Contactadres:

Vlaamse Milieumaatschappij
Milieurapportering (MIRA)
Van Benedenlaan 34
2800 Mechelen
tel. 015 45 14 61
mira@vmm.be

Wijze van citeren:

Peeters, H. (2010), Duurzaam sparen en beleggen in België, studie uitgevoerd in opdracht van de Vlaamse Milieumaatschappij, MIRA, MIRA/2010/05, Forum ETHIBEL vzw.

Woord vooraf

Financiële instellingen en markten kunnen een belangrijke invloed uitoefenen op het economische en maatschappelijke gebeuren door richting te geven aan kapitaalstromen. Tot nog toe kwamen in de MIRA-T rapporten vooral beleggingsproducten aan bod, meer bepaald beleggingsinstellingen en – fondsen, verzekeringsproducten en notes (verhandelbare leningen).

In deze bijdrage wordt de historiek van het duurzaam sparen gereconstrueerd en wordt ook het belang van duurzame directe deelnemingen en de rol van duurzame investeringsmaatschappijen toegelicht. De belangstelling van financiële instellingen en van het publiek en het middenveld voor het ethisch en duurzaam omgaan met geld dateert reeds van de jaren '80. De evolutie van de spaarvolumes van het solidair en duurzaam sparen in de tijd is een nieuwe complementaire trendindicator voor MIRA.

Mathematisch mag de beweging van het duurzaam sparen klein lijken, in termen van ethische inhoud en ethische betrokkenheid is ze niet te onderschatten. Ze is van den beginnen gekoppeld aan de zogenaamde 'social profitsector', de zogenaamde 'sociale' of 'solidaire' economie, die heel wat mensen te werk stelt die moeilijk een job vinden en die mens- en milieuvriendelijke projecten en bedrijven groepeerd. Die actieve participatie van organisaties en particulieren komt ook tot uitdrukking in directe deelnemingen.

Ook de rol van duurzame investeringsmaatschappijen, werkzaam op uiteenlopende deelterreinen, wordt hoe langer hoe duidelijker in de 'grote' economie.

Inhoudstafel

Woord vooraf	4
Inhoudstafel	5
Inhoudstafel figuren	6
Inhoudstafel tabellen.....	7
Samenvatting	8
Summary	9
1 Positieve maatschappelijke activiteiten in de financiële sector: Duurzame beleggingsfondsen.....	10
1.1 Achtergrond	10
1.1.1 Opkomst ethisch beleggen	10
1.1.2 Evolutie criteria	11
1.2 Evolutie van het duurzaam beleggen in België	12
1.2.1 Aantal beleggingsfondsen	12
1.2.2 Geïnvesteed vermogen in duurzame beleggingsproducten.....	14
1.2.3 Marktaandelen van MVI-spelers volgens geïnvesteed vermogen	16
1.3 Vergelijking met andere Europese landen	16
1.4 Andere evoluties in 2009	17
1.4.1 Engagement	17
1.4.2 Minimale norm	17
1.4.3 De zwarte lijst	17
1.4.4 De Europese kwaliteitsstandaard CSRR-QS	18
2 Duurzaam sparen in België	18
2.1 Achtergrond	18
2.1.1 Wat is duurzaam sparen?	18
2.1.2 Opkomst van het duurzaam sparen	19
2.1.3 De solidaire en duurzame aspecten	20
2.2 Evolutie van het duurzaam sparen in België	22
2.2.1 Geïnvesteed vermogen in duurzame spaarproducten	22
2.2.2 Marktaandelen van het duurzaam sparen en haar marktspelers	24
2.2.3 Vergelijking met andere Europese landen.....	25
3 Directe participatie en andere vormen van duurzame/solidaire financiering	25
3.1 Spaarkringen	25
3.2 Participaties in promotoren van de sociale economie	26
3.3 Financiële producten met solidaire dimensie	26
3.4 Fineurosol	27
4 Kredieten, microkredieten, risicokapitaal voor duurzame ontwikkeling	27
5 Overheidsinitiatieven op het vlak van duurzaam investeren.....	28
Referenties	33
Lijst met relevante websites.....	34
Begrippenlijst.....	34

Inhoudstafel figuren

Figuur 1: Evolutie van het aantal aangeboden duurzame beleggingsproducten, vermeerderd met MVI notes en verzekeringsproducten (België, 1993-2009)13

Figuur 2: Evolutie van het belegd vermogen in duurzame beleggingsfondsen, en van de MIRA Index voor Publiek Duurzaam Beleggen (België, 1995-2009)15

Figuur 3: Evolutie van het duurzaam/solidair sparen (miljoen euro) en het duurzaam gehalte van het totale Belgische spaarvolume (‰) (België, 1984-2009)24

Inhoudstafel tabellen

Tabel 1: Marktsetting per beheerder, uitgedrukt in aantal ethisch-financiële beleggingsproducten op de Belgische markt in 2007, 2008 en 2009	13
Tabel 2: Evolutie van het belegd vermogen in duurzame beleggingsfondsen, en van de MIRA Index voor Publiek Duurzaam Beleggen (België, 1995-2009)	14
Tabel 3: Evolutie van het marktaandeel van lokale aanbieders van ethisch-financiële beleggingsproducten op de Belgische markt (België, 2004-2009)	16
Tabel 4: Kapitaal verzameld in duurzame en solidaire spaarproducten per 31 december van de respectievelijke boekjaren, en de toename van het totaal beheerd vermogen (miljoen euro) (België, 1984-2009).....	23
Tabel 5: Marktaandelen van financiële instellingen actief op het vlak van duurzaam en solidair sparen (België, 2005-2009)	25
Tabel 6: Spaarvolumes gerealiseerd via solidaire spaarkringen in 2009 (in euro)	26
Tabel 7: Participaties in promotoren van de sociale economie in 2009 (in euro)	26
Tabel 8: Beleggingsfondsen met solidaire dimensie in 2009	26
Tabel 9: Organisaties en investeringsfondsen die kredieten, microkredieten of durfkapitaal verschaffen met het oog op duurzame ontwikkeling	27
Tabel 10: Initiatieven van overheden en beleggingen volgens duurzame criteria, grotendeels gebaseerd op het rapport “Overheden en Maatschappelijk Verantwoord Investeren: een stand van zaken”, Netwerk Vlaanderen, Réseau FA (2009).....	28

Samenvatting

Dit rapport beschrijft de evolutie van het duurzaam beleggen en duurzaam sparen in België. Het luik 'duurzaam beleggen' bevat o.a. indicatoren voor het aantal duurzame beleggingsfondsen en het belegd vermogen in duurzame beleggingsproducten, een analyse van de verhouding duurzaam/traditioneel belegd vermogen, de evolutie van de marktspelers, en een Europese vergelijking. Nieuw in dit rapport is het luik 'duurzaam sparen'. Voor het eerst is naast het duurzaam beleggen, nu ook de historiek van het duurzaam sparen in België gereconstrueerd. Een nieuwe indicator, complementair met de indicatoren voor duurzaam beleggen, is de evolutie van de spaarvolumes van het solidair en duurzaam sparen in de tijd. Ook het belang van duurzame directe deelnemingen en de rol van duurzame investeringsmaatschappijen worden toegelicht.

Beleggers en financiële instellingen oefenen een belangrijke invloed uit op het economisch en maatschappelijk gebeuren door richting te geven aan kapitaalstromen. Een van de manieren waarop zij bijdragen tot een duurzame ontwikkeling is het participeren in of aanbieden van *duurzame beleggingsfondsen*. Deze beleggingsfondsen beleggen enkel in aandelen of obligaties die voldoen aan een aantal criteria, o.a. op het vlak van milieu- en sociaal beleid en duurzaamheid.

Sinds het begin van de statistieken in 1995 en tot eind 2009 nam het beheerd volume van Maatschappelijk Verantwoord Investeren (MVI) in België toe van 8,9 miljoen euro tot ruim 10 miljard euro. In 2009 steeg de Belgische duurzame beleggingsmarkt met 21,8 % tot 10,14 miljard euro. In diezelfde tijdspanne herstelde de totale Belgische markt van openbaar verdeelde ICB's (Instellingen voor Collectieve Belegging) met slechts 4,0 % tot 124,3 miljard euro. Hierdoor steeg de 'MIRA Index voor Publiek Duurzaam Beleggen' (het aandeel duurzame producten i.v.m. totaal belegd vermogen in ICB's) weerom aanzienlijk tot 8,2 %. Dit is nog steeds met voorsprong een Europees record.

In totaal werden in 2009 op de Belgische markt 292 duurzame investeringsvehikels (beleggingsfondsen, notes, verzekeringsproducten, ...) aangeboden, waarvan 262 specifiek voor de Belgische markt. Dit is een stevige stijging t.o.v. 2008, met 30 %.

Naast duurzaam beleggen is nu ook de historiek van het *duurzaam sparen* in kaart gebracht. In de mate dat het spaarwezen financiële instrumenten voortbrengt die de horizontale en verticale solidaire componenten van duurzame ontwikkeling in rekening brengen (zorg voor alle aardbewoners nu en zorg voor de toekomstige generaties) kan men spreken van 'ethisch sparen' of 'maatschappelijk verantwoord sparen'. Meer gebruikelijke termen zijn 'duurzaam sparen' of 'solidair sparen'.

Het solidaire en duurzame sparen werd in België opgestart in 1984, verzamelde eind 2009 1,26 miljard euro en veroverde een marktaandeel van 0,88 %. Na een kwarteeuw blijft het duurzaam sparen een marginaal gebeuren in termen van volume en marktaandeel. Zelfs met een forse toename met respectievelijk 62 % in 2008 en 34 % in 2009 is de stijging van het marktaandeel onaanzienlijk. In absolute termen haalt het duurzaam sparen slechts 12,4 % van het volume van het duurzaam beleggen, in hetzelfde referentiejaar 2009: 1,26 miljard euro tegenover 10,14 miljard euro.

De markt van het duurzaam sparen is in volume en groeivoet dus beperkter dan de markt van het duurzaam beleggen. Ze is echter toegankelijker voor het grote publiek en toonde al veel vroeger vormen van actieve samenwerking tussen basisbewegingen en NGO's en gemotiveerde financiële instellingen in het teken van een duurzame en solidaire economie. Meer en meer gemeentes en overheden vinden ook hun weg naar het risicobeperkt beheer van hun gelden via duurzame spaarrekeningen.

Summary

This report describes the development of sustainable investments and sustainable savings in Belgium. The 'sustainable investments' chapter includes indicators for the number of sustainable investment funds and invested capital in sustainable investment products, an analysis of the sustainable/traditional ratio of capital invested, the evolution of the market players and a European comparison. The 'sustainable savings' chapter in this report is new. The history of sustainable savings in Belgium has been reconstructed for the first time in addition to sustainable investment. A new indicator that complements the indicators for sustainable investment is the evolution of the volumes of solidarity savings and sustainable savings in time. The importance of sustainable direct participations and the role of sustainable investment companies are also explained in this section.

Investors and financial institutions have an important effect on economic and social developments by giving direction to capital flows. One of the ways in which they contribute to a sustainable development is participating in or offering sustainable investment funds. These investment funds only invest in shares or bonds that fulfil a number of criteria, among others in the field of environmental and social policy and sustainability.

Since the beginning of the statistics in 1995 and until the end of 2009 the managed volume of Socially Responsible Investment (SRI) in Belgium increased from 8.9 million euro to over 10 billion euro. In 2009 the Belgian sustainable investment market rose by 21.8% to 10.14 billion euro. Over the same period the total Belgian market of publicly traded CII's (Collective Investment Institutions) recovered by only 4.0% to 124.3 billion euro. As a result the 'MIRA Index for Public Sustainable Investment' (the share of sustainable products in relation to the total invested capital in CII's) again increased significantly to 8.2%. This is still a European record by far.

In total 292 sustainable investment vehicles (investment funds, notes, insurance products, etc.) were offered in 2009 on the Belgian market, of which 262 were specifically for the Belgian market. This is a strong increase by 30% compared to 2008.

The history of sustainable savings has now also been reconstructed in addition to sustainable investment. The terms 'ethical saving' or 'socially responsible saving' may be used insofar as the savings sector produces financial instruments that take account of the horizontal and vertical solidarity components of sustainable development (care for all inhabitants on Earth now and care for future generations). 'Sustainable saving' or 'solidarity saving' are more common terms.

Solidarity and sustainable saving started in Belgium in 1984. By the end of 2009, it had collected 1.26 billion euro and gained a market share of 0.88%. After a quarter of a century sustainable savings remain marginal in terms of volume and market share. The rise in market share is still insignificant even with a sharp increase of 62% and 34% in 2008 and 2009 respectively. In absolute terms sustainable savings only achieve 12.4% of the volume of sustainable investment, in the same reference year 2009: 1.26 billion euro compared to 10.14 billion euro.

The 'sustainable savings' market is therefore more limited than the sustainable investment market both as regards volume and growth rate. However it is more accessible to the wider public and was much earlier in displaying forms of active partnership between grassroots movements and NGO's and motivated financial institutions dedicated to a sustainable and solidary economy. Municipalities and governments are increasingly finding their way to the limited risk management of their capital via sustainable savings accounts.

1 Positieve maatschappelijke activiteiten in de financiële sector: Duurzame beleggingsfondsen

Financiële instellingen en markten kunnen een belangrijke invloed uitoefenen op het economische en maatschappelijke gebeuren door richting te geven aan kapitaalstromen. Dit gebeurt op verschillende manieren. Projecten worden al dan niet mogelijk gemaakt door het verstrekken van kredieten. Financiële instellingen die kredietverschaffers zijn, kunnen kredietnemers ertoe bewegen duurzaamheidscriteria te respecteren. Ook beleggingen in aandelen en obligaties op de publieke kapitaalmarkt, verschaffen ondernemingen de middelen om te investeren in groei en vernieuwing. In toenemende mate worden investeringsbeslissingen mede bepaald door andere dan louter economisch-financiële criteria. De zogenaamde 'duurzame beleggingsfondsen' (aanverwante terminologieën zijn 'maatschappelijk verantwoorde', 'ethische' of 'groene' beleggingsfondsen) beogen bij te dragen tot een duurzame ontwikkeling door uitsluitend te investeren in aandelen en obligaties van ondernemingen die aan bepaalde maatschappelijke criteria beantwoorden. Op deze manier wordt ook de betrokkenheid van beleggers bij het duurzaam en maatschappelijk ondernemen verhoogd. Qua terminologie gaat de voorkeur naar 'Maatschappelijk Verantwoord Beleggen', 'MVI'.

In dit hoofdstuk worden de achtergrond en de evolutie van deze duurzame of MVI beleggingsfondsen toelicht.

1.1 Achtergrond

1.1.1 Opkomst ethisch beleggen

De opkomst van het ethische beleggen ('social investing') in de Verenigde Staten in de jaren zeventig werd gevoed door verontwaardiging (Vietnam, Apartheid, de wapenwedloop, ...) en werd mede bevorderd door het feit dat investeringen in de VS, bij gebrek aan een uitgebouwd sociale zekerheidssysteem, gedeeltelijk de functie vervullen van sociaal vangnet waardoor heel wat particulieren en sociale organisaties deelnemen aan de beurshandel. De opkomst in Groot-Brittannië ('ethical investing') en iets later Europa kwam pas vanaf de jaren tachtig op gang en ging ook daar hand in hand met de toenemende populariteit van de beurshandel. Een verschil met de Amerikaanse traditie was dat zeker de continentale ethische beleggingsfondsen het accent verschoven van eerder morele of ethische criteria (alcohol, wapens, gokken, ...) naar bredere maatschappelijke thema's zoals milieu, werknemersrechten, mensenrechten, enzovoort. Tegelijkertijd vond ook een accentverschuiving plaats van negatieve criteria ('avoidance screening: het uitsluiten van bedrijven die betrokken zijn bij een als verwerpelijk beschouwde activiteit) naar meer positieve criteria ('positive screening': het selecteren van ondernemingen die zich positief onderscheiden door het opnemen van hun maatschappelijke verantwoordelijkheid). Een heel scala nieuwe thema's kwam op de voorgrond ('emerging screens') zoals klimaatverandering, mensenrechten, gedragsregels voor leveranciers (ketenbeheer), genetisch gemanipuleerde organismen (GMO's), ... en vooral ook 'duurzame ontwikkeling'. Er groeide een bewustzijn dat het inbouwen van duurzaamheidsaspecten in het bedrijfsbeleid kan leiden tot een substantiële meerwaarde voor beleggers op de lange termijn. De verdere uitwerking van deze stelling door academici, fondsbeheerders en analisten en het uitdragen door business leaders verklaart voor een deel het succes van het duurzaam beleggen en de intrede van dit concept en deze beleggingsstijl in traditionele financiële markten. Tegelijkertijd leidde deze professionalisering tot een soort tweespalt tussen enerzijds diegenen die het 'waardegedreven' paradigma bewaken en een meer dynamische vorm van duurzaam beleggen voorstaan door het betrekken van stakeholders bij het ondernemingsgebeuren en anderzijds diegenen die duurzaamheid willen reduceren tot enkel die effecten en indicatoren die een 'materieel', aantoonbaar financieel effect hebben op beleggingen.

Op initiatief van het UNEP Finance Initiative lanceerde een internationale groep van vermogensbeheerders, beleggingsfondsen en pensioenfondsen in april 2006 de Principles for Responsible Investment (PRI, www.unpri.org). De ondertekenaars beloven om rekening te houden met ESG aspecten in hun beleggingsbeslissingen. ESG is een afkorting van 'environmental, social and governance' factoren. In het Nederlands MMG, Milieu, Maatschappij en Governance (of Goed ondernemingsbestuur), worden deze als de drie belangrijkste gebieden voor de extrafinanciële analyses voor beleggingen beschouwd. De UN Principles for Responsible Investment werden in oktober 2007 ondertekend door Fortis IM (nu BNP Paribas IP), in december 2007 door KBC AM, door Dexia in april 2008 en eind 2008 door Ethias Verzekeringen. Ook Dexia Insurance Services

ondertekende.

De Belgische duurzame beleggingsfondsen zijn 'passieve' instrumenten. Fondsbeheerders, al dan niet bijgestaan door gespecialiseerde duurzaamheidsanalisten, voeren een aandelenselectie uit aan de hand van specifieke criteria, maar geven geen stem aan de beleggers zelf door bijvoorbeeld actief aanwezig te zijn op algemene vergaderingen van geviseerde bedrijven. De impact van passief duurzaam beleggen kan verhoogd worden door vormen van actief aandeelhouderschap. In België zijn zowel KBC AM, Dexia AM als Fortis Investments hiermee begonnen door een actief engagementbeleid te voeren door de stemrechten van de aandelen in portefeuille uit te oefenen bij volmacht of door de rechten uit te oefenen van aandelen in hun beleggingsfondsen of soms ook door deelname aan gezamenlijke rechtszaken. Op die manier trachten zij een 'dialogo' aan te knopen met bedrijven.

1.1.2 Evolutie criteria

Duurzame beleggingsfondsen worden vaak ingedeeld in zogenaamde 'generaties'. Deze indeling is gebaseerd op de aard van de gehanteerde criteria en de karakteristieken van de onderzoeks- en evaluatiemethodologie.

'Ethische' beleggingsfondsen van de eerste generatie baseren zich enkel op negatieve criteria. Dit betekent dat de fondsbeheerder bij de samenstelling van de portefeuille bedrijven die bepaalde activiteiten, diensten of producten aanbieden, zal uitsluiten. Veel voorkomende negatieve criteria zijn bijvoorbeeld wapens, dierproeven, kernenergie en tabak. Eerste generatiefondsen zijn vooral populair in de Angelsaksische wereld. In België is er momenteel geen enkel eerste generatiefonds.

De tweede generatiefondsen werken op basis van positieve criteria, toegespitst op een specifieke sector of thema. Hier gaat men actief op zoek naar bedrijven die op een bepaald terrein goed scoren, bijvoorbeeld door het voeren van een opmerkelijk sociaal beleid of door aanzienlijke inspanningen te leveren voor een ecologisch verantwoorde productie. Voor deze fondsen screent men bedrijven op slechts één of enkele aspecten van duurzaam ondernemen. Men spreekt ook van "thematische fondsen".

Bij de fondsen van de derde generatie spitst het onderzoek zich toe op alle terreinen van het duurzame ondernemen: ecologisch, sociaal en economisch. Op basis hiervan kiezen deze fondsen bedrijven die in hun bedrijfstak tot de beste behoren op het gebied van maatschappelijke verantwoordelijkheid.

Duurzame beleggingsfondsen van de vierde generatie ten slotte beleggen net als de derde generatiefondsen in duurzame ondernemingen in de ruime zin van het woord. De meerwaarde zit hem hier in de kwaliteit van het onderzoek en in de evaluatiemethode. Centraal in het vierde generatieonderzoek staat een actieve dialoog met de bedrijven en [communicatie met de zogenaamde 'stakeholders'](#) of 'maatschappelijke aandeelhouders' van een bedrijf (de werknemers, vakbonden, klanten, leveranciers, omwonenden, leden van de milieu-, de vredes- en derde wereldbeweging, aandeelhouders, management, ...). Daarnaast kenmerken vierde generatiefondsen zich doordat onderzoek en evaluatie van de onderzochte bedrijven onafhankelijk van elkaar gebeuren en los van de financiële analyse en extern bewaakt worden.

De Belgische markt van duurzame fondsen is hoogkwalitatief voor wat de basisconcepten en inhoudelijke afbakening betreft. De meeste fondsen kunnen ingedeeld worden bij de vierde of de derde generatie.

1.2 Evolutie van het duurzaam beleggen in België

1.2.1 Aantal beleggingsfondsen¹

De eerste van twee indicatoren die jaarlijks wordt opgevolgd, als maat voor de belangstelling voor het duurzaam investeren, is het aantal producten dat in het voorbije jaar beschikbaar bleven of op de markt werden gezet. Voor het overzicht wordt enkel rekening gehouden met die producten die vergund zijn door de Commissie voor het Bank-, Financie- en Assurantiewezen (CBFA) voor de Belgische markt en die tegelijk een duidelijk na te trekken duurzaam karakter hebben. Deze kunnen zowel van Belgische oorsprong zijn als van buitenlandse oorsprong (Luxemburg, Ierland, ...). De cijfers worden uitgezuiverd om dubbeltellingen te voorkomen; sommige producten worden namelijk onder verschillende gedaanten aangeboden (bijvoorbeeld als bevek enerzijds en als tak 23 verzekeringsproduct met dezelfde onderliggende bevek). De aangeboden producten kunnen uiteenlopende financiële kenmerken vertonen; het duurzaamheidskarakter is de bindende factor. Zo kan het gaan om beleggingsfondsen (of 'Instellingen voor Collectieve Beleggingen'), maar ook om fondsen met kapitaalbescherming, verzekeringsproducten (tak 21, tak 23), pensioensparen, publieke financieringsinstrumenten en – nieuw sinds 2006 – notes (verhandelbare leningen met een korte looptijd).

Het eerste Belgische duurzame beleggingsfonds werd opgericht in 1992 door de beursvennootschap Van Moer-Santerre & Co onder de naam 'VMS Luxinter Ethifond' en werd half 2004 ontbonden. Dit fonds koos reeds van bij het begin voor het toepassen van criteria op alle deeldomeinen van het maatschappelijk verantwoorde ondernemen (milieu, sociaal, economisch), een benadering die op dat moment nog uiterst uitzonderlijk was. De oprichting van VMS Luxinter Ethifond was in 1991 vooraf gegaan door het milieufonds Ecofund van KBC. Daarna bleef het enkele jaren stil, tot in 1996, toen een periode van explosieve groei van het aantal duurzame beleggingsfondsen aanbrak (Figuur 1). Deze groei bleef versnellen tot en met 2001, vertraagde toen even onder invloed van de teruggelopen interesse in aandelenbeleggingen en herstelde zich samen met de beurzen.

In totaal werden in 2009 op de Belgische markt [292 duurzame investeringsvehikels](#) (beleggingsfondsen, notes, verzekeringsproducten, ...) aangeboden, waarvan 262 specifiek voor de Belgische markt. Dit is een forse stijging t.o.v. 2008, met 68 eenheden. In totaal werden 12 fondsen geschrapt, wegens stopzetting, eindvervaldig, overheveling (fusie van fondsen) of deklassering. In 2007 was er bijna een verdubbeling van het aantal duurzame beleggingsproducten t.o.v. 2006, en ook in 2008 was er een forse stijging.

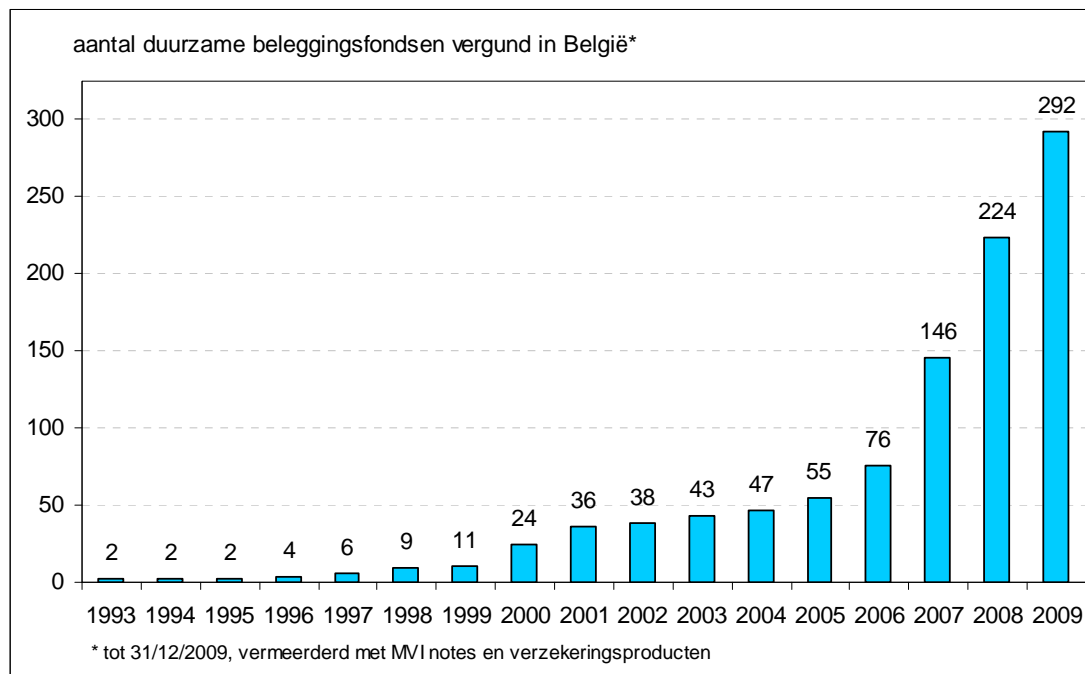
Het aantal producten steeg dus veel sterker dan het beheerd volume en dit is te verklaren door het hoge continue lanceringsstempo van MVI gestructureerde producten (fondsen met kapitaalbescherming), vooral door KBC AM, dat maandelijks nieuwe duurzame producten op de markt zet. BNP Paribas IP verhoogt ook haar productie, onder de merknaam BNP Paribas Fortis of voor de Bank van de Post. Er was ook een merkbare stijging van gelanceerde MVI notes en van tak-23 producten. Deze producten zijn niet steeds 'open' producten, maar kennen een beperkte inschrijvingsperiode en maximale volumes.

In termen van marktzetten was KBC AM in 2009 het productiefst met 146 investeringsmogelijkheden voor de Belgische markt, gevolgd door BNP Paribas met 55 en Dexia AM en Crédit Agricole, beide met 21 producten (Tabel 1). Dat Dexia AM haar tweede plaats afstaat heeft te maken met haar keuze enkel gewone ICB's op de markt te zetten. Een aantal Dexia fondsen fuseerden ook. Een kanttekening: het volume gerealiseerd met 148 gestructureerde producten is even groot als dat van de 47 gewone ICB's. Voor het eerst werden ook institutionele ICB's apart geklasseerd.

¹ Duurzame beleggingsfondsen zijn hier gedefiniëerd als beleggingsfondsen die expliciet, systematisch en gebalanceerd maatschappelijke (sociale, ecologische, ...) criteria hanteren bij het selecteren van de waarden waarin wordt geïnvesteerd. Naast ICB's worden ook levensverzekeringsproducten met gewaarborgd rendement (tak 21) of gekoppeld aan beleggingsfondsen (tak 23) opgenomen en notes, verhandelbare leningen met korte looptijd opgenomen. Uitgesloten van de statistieken zijn thema- en sectorfondsen en solidariteitsfondsen, tenzij ze een duurzaamheidsscreening uitvoeren. Voor deze indicator (het aantal duurzame beleggingsfondsen) werd uitgegaan van de gegevens van BEAMA en CBFA, waarbij alle erkende beleggingsfondsen en beleggingsinstellingen die op de Belgische markt vergund zijn en die een formele duurzame beleggingspolitiek hebben werden in rekening gebracht.

Nieuwe spelers zijn Argenta en Vladubel. Delta Lloyd stopte met het SRI Panda Fund. Thematische fondsen, die gericht zijn op deelaspecten van duurzaam of maatschappelijk verantwoord beleggen, worden niet in de statistieken opgenomen.

Figuur 1: Evolutie van het aantal aangeboden duurzame beleggingsproducten, vermeerderd met MVI notes en verzekeringsproducten (België, 1993-2009)

Bron: Fondsendatabank Forum ETHIBEL 2009

Tabel 1: Marktsetting per beheerder, uitgedrukt in aantal ethisch-financiële beleggingsproducten op de Belgische markt in 2007, 2008 en 2009

Beheerder Groep	Aantal producten op Belgische MVI-markt		
	2007	2008	2009
KBC AM	55	103	146
BNP Paribas	16	35	55
Dexia AM	22	22	21
Crédit Agricole	16	21	21
Ethias	3	3	5
Triodos	3	3	3
ING	3	2	2
Petercam	1	1	2
DIAM	1	2	1
Axa	1	1	1
Bank Delen	1	1	1
Dresdner Van Moer	1	1	1
oikocredit	1	1	1
VLADUBEL	0	0	1
ARGENTA	0	0	1
Delta Lloyd	1	1	0
Andere	1	0	0
TOTAAL	126	197	262

Bron: Fondsendatabank Forum ETHIBEL 2009

1.2.2 Geïnvesteed vermogen in duurzame beleggingsproducten

De tweede duurzaamheidsindicator die jaarlijks wordt opgevolgd, is de evolutie van het belegd vermogen in duurzame beleggingsproducten. Zowel de absolute en de relatieve evolutie (ten opzichte van de totale Belgische markt van beleggingsfondsen) zijn relevant.

Sinds het begin van de statistieken in 1995 en tot eind 2009 nam het beheerd volume van MVI in België toe van 8,9 miljoen euro tot ruim 10 miljard euro, een gemiddelde stijging van ruim 75 % per jaar (Tabel 2, Figuur 2). 2009 zal geboekstaafd staan als het jaar waarin de MVI beleggingen in België ruim de kaap van 10 miljard euro overschreden. Wellicht zijn er weinig "ideële" producten die een dergelijk groeicijfer kunnen voorleggen en weinig landen waar MVI zo'n stormachtige ontwikkeling kende.

In 2006 en 2007 groeiden de markten van de ICB's (Instellingen voor Collectieve Beleggingen) nog. In het jaar 2008 daalde de Belgische duurzame beleggingsmarkt (slechts) beperkt met 8,0 % tot 8,26 miljard euro. Dat was de tweede maal in haar geschiedenis dat MVI in volume daalt. In diezelfde tijdsspanne liet de financiële crisis zich voelen en de totale Belgische markt van openbaar verdeelde ICB's kromp met wel 30,8 % tot 119,41 miljard euro. In 2009 steeg de Belgische duurzame beleggingsmarkt met 22,8 % tot 10,14 miljard euro. In diezelfde tijdspanne herstelde de totale Belgische markt van openbaar verdeelde ICB's met slechts 4,0 % tot 124,27 miljard euro. Hierdoor steeg de MIRA Index voor Publiek Duurzaam Beleggen weerom aanzienlijk van bijna 7 % tot ruim 8 % (Tabel 2, Figuur 2).

Vanaf nu spreken we van de *MIRA Index voor Publiek Duurzaam Beleggen*. Volgende producten worden in aanmerking genomen: beveks (BEL), institutionele ICB's, sicavs (LUX), fondsen met kapitaalbescherming, notes en verzekeringsproducten ... in zoverre ze 'bereikbaar' zijn voor particuliere spaarders en beleggers en enkele insitutionele ICB's.

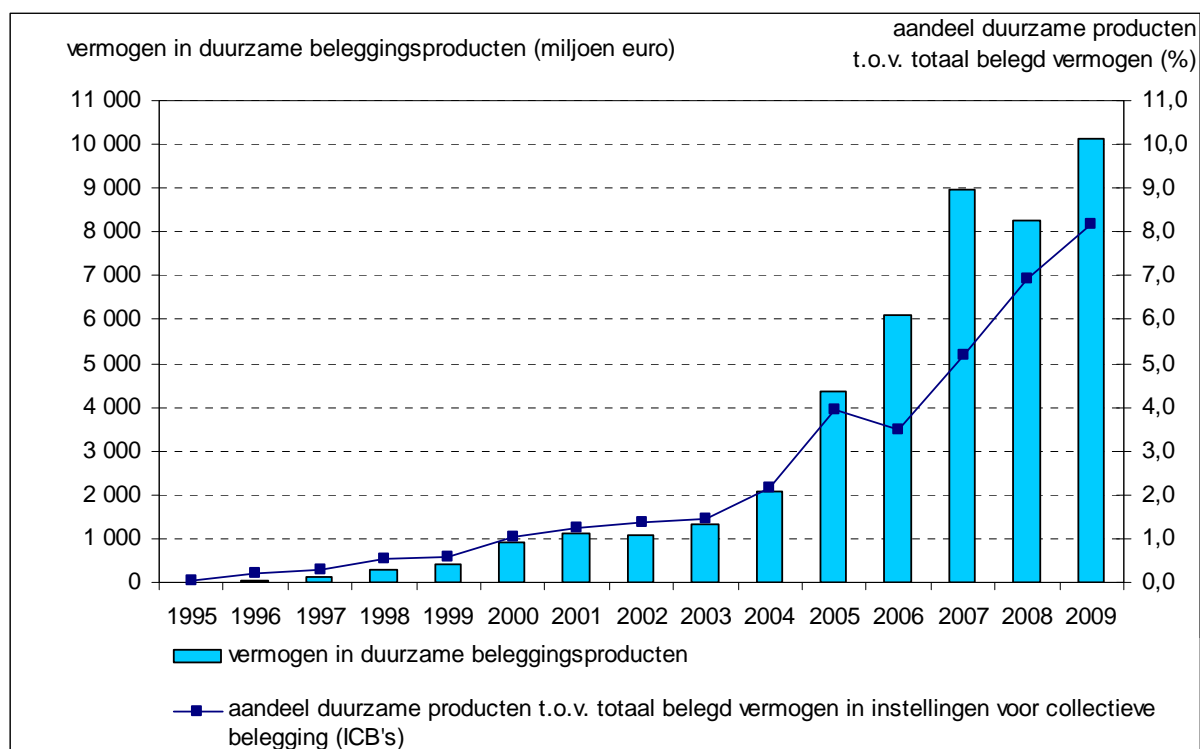
Tabel 2: Evolutie van het belegd vermogen in duurzame beleggingsfondsen, en van de MIRA Index voor Publiek Duurzaam Beleggen (België, 1995-2009)

	vermogen in duurzame beleggingsproducten (miljoen euro)	totaal vermogen in Belgische ICB's (miljard euro)	MIRA Index voor Publiek Duurzaam Beleggen*	groei duurzame producten t.o.v. vorig boekjaar (%)
1995	8,90		0,047	
1996	54,20		0,225	509,0
1997	104,75		0,309	93,3
1998	281,40		0,524	168,6
1999	428,62	74,00	0,589	52,3
2000	894,75	86,94	1,041	108,8
2001	1 132,85	89,89	1,260	26,6
2002	1 089,10	80,05	1,361	-3,9
2003	1 338,06	91,38	1,464	22,9
2004	2 075,63	97,04	2,139	55,1
2005	4 377,85	111,67	3,948	110,9
2006	6 115,07	173,51	3,497	39,7
2007	8 975,64	172,64	5,199	46,8
2008	8 257,81	119,41	6,916	-8,0
2009	10 137,00	124,27	8,157	22,8

* Aandeel duurzame producten i.v.m. totaal belegd vermogen in ICB's (%). Volgende producten worden in aanmerking genomen: beveks (BEL), sicavs (LUX), fondsen met kapitaalbescherming, notes ... in zoverre ze 'bereikbaar' zijn voor particuliere spaarders en beleggers. Enkele institutionele fondsen onder de vorm van institutionele ICB's werden mee opgenomen.

Bron: Berekeningen Forum ETHIBEL, op basis van gegevens van BEAMA en financiële instellingen.

Figuur 2: Evolutie van het belegd vermogen in duurzame beleggingsfondsen, en van de MIRA Index voor Publiek Duurzaam Beleggen (België, 1995-2009)

Bron: Berekeningen Forum ETHIBEL, op basis van gegevens van BEAMA en financiële instellingen.

Het referentiecijfer voor de omvang van de totale Belgische markt van ICB's komt van BEAMA (Belgische Vereniging van Asset Managers) en omvat het vermogen van in België gecommercialiseerde aandelenfondsen, fondsen met kapitaalbescherming, gemengde fondsen, pensioenspaarfondsen en vastgoedfondsen. De fondsen met kapitaalbescherming en de aandelenfondsen zijn de belangrijkste categorieën en steken de obligatiefondsen voorbij.

Voor de berekening van de indicator wordt enkel rekening gehouden met die duurzame investeringsproducten die in België of specifiek voor de Belgische markt werden ontwikkeld. Buitenlandse fondsen die in verschillende landen worden aangeboden werden niet opgenomen, enerzijds omdat het niet mogelijk is aparte cijfers over België te vinden, anderzijds omdat deze indicator een weerspiegeling wil zijn van de appetijt van Belgische beleggers en fondsenpromotoren voor het duurzaamheidsthema.

Verder moet erop gewezen dat het cijfer, gegeven om het aandeel van duurzame producten te kennen t.o.v. de traditionele markt, van jaar tot jaar meer afwijkt van het 'marktaandeel' strictu sensu. Met de opkomst van een reeks nieuwe fondsen met kapitaalbescherming en notes en duurzame verzekeringsproducten (type Tak 23) en enkele institutionele ICB's, stijgt het aantal soorten duurzame beleggingsproducten, terwijl ze nog steeds afgezet worden tegenover klassieke beleggingsfondsen. Toch is het zinvol deze werkwijze voort te zetten.

Ten eerste omdat absolute cijfers te weinig interpretatie toelaten. Zo kan een sterke absolute stijging van de cijfers een relatieve daling betekenen (zoals trouwens in 2006 het geval was). De cijfers moeten dus hoe dan ook vergeleken worden met de organische groei of krimp van de markt. Vermits er geen aparte systematische cijfers bestaan voor de markt van de notes of van de fondsen met kapitaalbescherming, is er geen andere keuze.

Ten tweede wil deze studie de initiatieven van alle spelers op de MVI beleggingsmarkt in kaart brengen en die zijn niet allemaal actief op het vlak van ICB's alleen.

Ten derde wil de duurzaamheidsindicator niet zozeer het exacte marktaandeel van de MVI producten traceren, maar eerder de honger, belangstelling en creativiteit voor deze financiële instrumenten. Het is dus eerder een *trendindicator*.

Ook BEAMA houdt cijfers bij in verband met beleggingsfondsen die duurzaam en maatschappelijk verantwoord investeren ("DMVI"). In haar jaarverslag 2009-2010 meldt BEAMA: "Op 31 december 2009 bevatte de categorie van de DMVI-ICB's 180 compartimenten, tegenover 128 einde 2008. De in België gecommmercialiseerde nettoactiva bedroegen op het einde van 2009 7,85 miljard EUR. Met dit bedrag vertegenwoordigen die ICB's thans 6,3% van de totale markt van ICB's in België. Een jaar geleden was dit nog maar 5,4% (6,50 miljard EUR). Met deze groeicijfers bevestigt België eens te meer zijn toonaangevende rol in Europa, op het vlak van DMVI-ICB's". De volledige lijst van DMVI-beleggingsfondsen en de gehanteerde definitie en methodologie zijn terug te vinden op www.beama.be/duurzame-icbs/lijs-dmvi-icbs-static?set_language=nl. BEAMA beperkt haar cijfers tot beveks, terwijl de MIRA index een trendindicator is die verscheidene andere type duurzame financiële producten omvat.

1.2.3 Marktaandelen van MVI-spelers volgens geïnvesteerd vermogen

Het elan van sommige spelers en de lancering van nieuwsoortige producten op de duurzame markt leidden tot gewijzigde marktaandelen. KBC tekent haar koploperspositie verder af, die ze in 2006 overnam van Dexia AM, dat verder achteruitloopt. Fortis IM loopt als derde de afstand in. Met uitzondering van Ethias en Triodos Bank stagneerden de ander spelers of verloren ze marktaandeel, in relatieve termen gesproken dan. Vladubel is een stevige nieuwkomer.

Tabel 3: Evolutie van het marktaandeel van lokale aanbieders van ethisch-financiële beleggingsproducten op de Belgische markt (België, 2004-2009)

Beheerder Groep	Aandeel (%) in Belgische MVI-markt					
	2004	2005	2006	2007	2008	2009
KBC AM	13,39	22,54	47,34	53,27	56,06	58,07
Dexia AM	58,20	66,68	41,08	28,91	23,04	19,10
BNP Paribas	20,98	6,15	6,59	10,90	13,73	13,85
Ethias	-	0,08	0,88	2,64	2,87	3,90
VLADUBEL	-	-	-	-	-	1,46
Petercam	0,25	0,26	0,63	1,45	1,17	1,10
Crédit Agricole	-	-	0,78	0,97	1,30	0,89
Triodos	0,88	0,52	0,40	0,25	0,20	0,68
ING	3,01	1,37	0,99	0,88	0,77	0,66
Degroof	2,77	1,14	0,65	0,43	0,66	0,21
Bank Delen	0,27	0,12	0,09	0,05	0,03	0,03
Dresdner Van Moer			-	0,05	0,04	0,02
Axa	0,07	0,04	0,03	0,02	0,02	0,02
ARGENTA	-	-	-	-	-	0,01
Delta Lloyd	-	-	0,22	0,18	0,11	0,00
Andere	0,18	1,11	0,30	0,00	0,00	0,00

Bron: Berekeningen Forum ETHIBEL, op basis van gegevens van BEAMA en financiële instellingen.

1.3 Vergelijking met andere Europese landen

Het negende overzicht van 'Groene, sociale en ethische beleggingsfondsen in Europa - 2009' (Vigeo Italia, oktober 2009) bevestigt het groeiende belang en erkenning van MVI in Europa. Het rapport neemt een andere referentiedatum (30/06/2009) en identificeerde 683 MVI UCITS, 27% meer dan een jaar eerder. Duitsland (+56%), Frankrijk (+43%), Oostenrijk (+38%) en België (+36%) tekenden de grootste stijging op in aantal fondsen. Het belegd vermogen voor alle landen samen (België, Duitsland, Frankrijk, Italië, Nederland, Oostenrijk, Verenigd Koninkrijk, Zweden, Zwitserland) steeg van

€ 48,72 tot 53,28 miljard. Zoals in 2008 is 72% van dit vermogen is gedomicilieerd in Frankrijk, Groot-Brittannië, België en Zwitserland. De sterkste groei in belegd vermogen werd in 2009 gerealiseerd in Duitsland (+101%), Frankrijk (+55%), Oostenrijk (+42%) en België (+19%). In andere landen liep het volume terug: Spanje (-71%), Italië (-37%), Zweden (-29%), Groot-Brittannië (-17%) en Nederland (-7%). Frankrijk tekent de in 2008 verworven koploperpositie verder af met 27% van het totaal belegde Europese MVI vermogen, gevolgd door Groot-Brittannië (20%), België (15%) en Zwitserland (12%).

België bevestigt nogmaals haar leiderspositie voor wat betreft de verhouding duurzame t.o.v. traditionele beleggingsfondsen met Europees paspoort: de indicator steeg nogmaals van 6,38% tot 9,47% volgens deze statistieken. Zwitserland en Nederland volgen op afstand (4,29% en 3,41%).

Er komen in 2009 geen Belgische fondsen meer voor in de top 10 van grootste Europese MVI fondsen, noch in de top 5 van de best presterende fondsen.

1.4 Andere evoluties in 2009

1.4.1 Engagement

In een studie van Belsif komen de 'engagement' activiteiten van Vigeo, Fortis Investments, Sustainalytics, Triodos Bank, KBC AM en Dexia AM aan bod. Uit de studie blijkt dat de fondsbeheerders en de screeningorganisaties hoofdzakelijk via volmachten werken (en dus via stemrechten op de Algemene Vergadering) of in directe discussie treden met bedrijven. Eigen of collectieve resoluties uitschrijven is een minder gangbare praktijk. Een collectief initiatief met andere partijen organiseren komt soms voor.

1.4.2 Minimale norm

Belsif, het platform dat de verschillende stakeholders samenbrengt die betrokken zijn bij duurzaam en maatschappelijk verantwoord investeren, maakte bekend voorstander te zijn van een minimale MVI-norm in België. Zo'n minimale norm is wenselijk en zal de consumentenbescherming waarborgen door een grotere duidelijkheid en een verplichte minimale kwaliteit voor MVI-producten te garanderen.

De minimale norm dient volgens Belsif betrekking te hebben op:

1. Uitsluitingscriteria die op verdragen gebaseerd zijn die door België werden geratificeerd
2. Het gebruik van positieve criteria en andere proactieve benaderingen
3. Degelijke transparantie en controlemechanismen

Begin 2009 publiceerde de Waalse organisatie Réseau Financement Alternatif een studie, gerealiseerd op vraag van Minister Arena, met daarin een voorstel tot minimale MVI-norm. Netwerk Vlaanderen gaf feedback bij deze studie en onderschreef, samen met vele middenveldorganisaties, de daaraan verbonden oproep. In maart 2009 werden in de Commissie Financiën en Begroting van de Senaat twee wetsvoorstellen van PS senator Mahoux besproken. Het betreft een voorstel over de oprichting van een raad die onder meer de criteria voor het maatschappelijk verantwoord investeren zal vastleggen en een voorstel betreffende fiscale voordelen voor maatschappelijk verantwoord pensioensparen. Om vanuit de regering terzake een duidelijker en gemotiveerd standpunt in te kunnen nemen, organiseerde de federale overheid een bijeenkomst over de minimale norm en de raad. Het was op deze meeting dat Belsif haar positie bekend maakte.

1.4.3 De zwarte lijst

België was in 2007 het eerste land ter wereld dat een wet aannam waarmee investeringen in bedrijven die antipersoonsmijnen en clustermunition produceren, verboden worden. Die wet werd in de zomer van 2009 uitgebreid met investeringen in wapens met verarmd uranium. Belgische parlementsleden en diplomaten speelden een cruciale rol in het proces dat heeft geleid tot de Clustermunitie Conventie, die in 2009 door 107 staten was ondertekend. Eens 30 landen de conventie ratificeren, krijgt ze een bindend, internationaal juridisch karakter. De actiegroepen die initiatiefnemer waren (zoals IKV Pax Christi, Netwerk Vlaanderen) drongen er bij de minister van Financiën op aan om dringend werk te

maken van een zwarte lijst met clustermunitieproducenten. Zo'n lijst bevat informatie noodzakelijk voor zowel individuele beleggers als financiële instellingen om er zeker van te kunnen zijn dat ze de wet naleven, en voor de regering om dat te kunnen controleren. De acties bleven zonder gevolg.

1.4.4 De Europese kwaliteitsstandaard CSRR-QS

De beroepsorganisatie AI CSRR, met zetel in België, zette een Europese kwaliteitsstandaard neer met richtlijnen en gedragscodes omtrent de transparantie, de kwaliteit, het rekenschap en de verificeerbaarheid van alle procedures op het vlak van MVI onderzoek. In 2009 trad de eerste niet-Europese organisatie toe, het Australische CAER. De standaard rondde haar tweede jaar van audits en verificaties af.

2 Duurzaam sparen in België

Met duurzaam sparen worden alle depositovormen bij financiële instellingen bedoeld, die onderworpen zijn aan extra-financiële criteria en een maatschappelijke meerwaarde nastreven. Concreet betekent dit dat tegenover de spaarinlages, die banken innen, kredieten of wederbeleggingen staan die aan ethische of duurzame criteria voldoen. Bepaalde producten of diensten worden niet toegestaan, andere worden juist wel opgezocht.

Veelal, maar niet altijd, zal de financiële instelling ook een financiële solidaire bijdrage leveren aan partnerorganisaties, ten behoeve van projecten in de sociale economie, waarmee ze deze duurzame spaarproducten promoten.

2.1 Achtergrond

2.1.1 Wat is duurzaam sparen?

Duurzame ontwikkeling kenmerkt zich door een geïntegreerde benadering waardoor sociale, milieu- en economische aspecten verenigd worden in de nationale en internationale strategieën, met respect voor het individu, zijn waarden en de ethiek.

Het concept duurzame ontwikkeling wil de voorwaarden scheppen voor een dubbele solidariteit, een horizontale ten opzichte van de armsten van nu en een verticale tussen de generaties. "Duurzame ontwikkeling vereist dat het sociale het roer in handen neemt, dat ecologie als nieuwe voorwaarde in rekening gebracht wordt, dat het economische herleid wordt tot zijn rol van instrument".

In de mate dat het spaarwezen financiële instrumenten voortbrengt die deze verticale en horizontale solidariteit in rekening brengen, kan men spreken van 'ethisch sparen' of 'maatschappelijk verantwoord sparen'. Meer gebruikelijke termen zijn 'duurzaam sparen' of 'solidair sparen'. Deze benamingen sluiten ook goed aan bij de twee mogelijke mechanismen achter deze spaarvorm.

Bij 'participatieve' solidariteit gaat het om mechanismen van renteafstand van de spaarder en om gerichte keuze voor projecten of bedrijven. Zo zal de bankier een commissie afstaan aan projecten of kan je zelf een bepaald percentage schenken en soms kan je ook sparen met renteafstand aan een project dat je zelf kiest. Er zijn dus allerlei varianten.

'Intergenerationele' duurzaamheid komt tot uitdrukking doordat de spaarinlage door de bankier gegarandeerd wederbelegd wordt in bedrijven en projecten die aan bepaalde sociale en ecologische criteria voldoen (meer hierover in titel 2.1.3).

Door te 'sparen' gebruik mensen niet meteen al hun geld, maar houden ze een deel apart voor later. Meestal wordt een deel van het inkomen regelmatig opzij gelegd om een financiële reserve te vormen. Sparen gebeurt veelal door middel van een spaarpot, een spaarrekening of een termijnrekening. Allerlei vormen vallen onder de definitie van sparen: naast de spaarrekening ook het internetsparen, termijnrekeningen (met vaste rente en vaste looptijd), kinderspaarrekeningen (op naam van het kind) of spaarrekeningen voor kinderen (op naam van grootouders bijvoorbeeld), projectspaarrekeningen, enz.

Sparen is per definitie een veiliger vorm van opbouw van financiële reserves dan beleggen. Sparen brengt op langere termijn en over het algemeen gesproken minder op dan beleggen en wordt ook beschouwd als meer 'liquide'. Dit betekent dat de spaarder meestal vlugger de reserve kan aanspreken als er dringend cash nodig is. Daarom sluit sparen eerder aan bij het profiel van de 'goede huisvader' en goede huismoeder. (De term 'goede huisvader' is een open juridische term die refereert aan een persoon die normaal, voorzichtig en vooruitziend en zorgvuldig en redelijk handelt.

Het rendement van duurzame en solidaire spaarvormen is over het algemeen niet minder dan dat van klassieke spaarproducten.

Een spaarproduct wordt 'duurzaam' of 'solidair' genoemd als het aan een of meer van volgende algemene kenmerken voldoet:

- Het spaargeld wordt niet aangewend om controversiële praktijken te financieren zoals wapenproductie, milieuvervuiling, kinderarbeid of mensenrechtenschendingen.
- Het spaargeld wordt integendeel herbelegd in projecten of economische activiteiten, die een meerwaarde hebben voor milieu, mens en maatschappij.
- Door een commissie van de bank of een winstafstand van de spaarder worden duurzame of solidaire projecten of activiteiten ondersteund.
- In België bestaat geen keurmerk voor duurzaam sparen; wel is het zo dat de meeste banken de wederbelegging volgens het lastenboek van hun projectpartners jaarlijks laten controleren door de audit- en certificatie-instelling Forum ETHIBEL. Dat is zo voor BNP Paribas Fortis (voor Krekelsparen en Epargne Cigale), VDK Spaarbank (Solidariteitssparen en Wereldsparen), Ethias Bank. Triodos Bank rapporteert zelf over de wederbelegging van haar spaarrekeningen.

2.1.2 Opkomst van het duurzaam sparen

In 1982 wijdde het BRT televisieprogramma Ommekaar een uitzending aan Netwerk Selbsthilfe Berlin. In die toen nog verdeelde stad slaagden alternatieve organisaties en initiatieven er in een geldcircuit uit te bouwen. Organisaties die omwille van hun kritische maatschappijvisie en hun vernieuwend karakter er niet in slaagden bij de banken geld te lenen, konden via Netwerk Selbsthilfe Berlin, toch geholpen worden. Op het einde van de uitzending riepen presentatoren Miek Billet en Bea Materne op om een gelijkaardig initiatief te starten in Vlaanderen. In een tijdperk waarin sociale organisaties weinig en zeer laatstijdig subsidies kregen en voor kaskredieten bij banken tot 18% intrest betaalden, was de nood aan eigen financiering groot. Zo ontstond Netwerk Zelfhulp Vlaanderen. De social profitsector was gebeten op de woekerwinsten die banken en beleggers met haar werkingsmiddelen maakten en zonnen op manieren om zelf de financieringsfunctie van de banken over te nemen. Een alternatieve bank starten bleek te hoog gemikt. Maar de "Werkgroep Alternatief Sparen" slaagde er wel in het Krekelsparen op te starten in 1984, waarmee Netwerk commissielonen opstreek. Zo werd een mooie opbrengst verkregen om een vermogen op te bouwen, dat toeliet tegen voordelige voorwaarden geld te lenen aan de socialprofitsector. In 1990 opende het eerste ethische bankagentschap in België haar deuren: het ASLK kantoor Netwerk. Het Netwerkagentschap ontwikkelde ethische producten, bijvoorbeeld Spaarbons met Krekelcertificaat en de verzekeringen voor de Liga voor Mensenrechten. Bovendien garandeerde ASLK (later Fortis Bank) dat alle spaargelden van de klanten van dit kantoor ethisch werden herbelegd. Het kantoor sloot de deuren in 2001. Het Krekelsparen en Epargne Cigale bleven echter steeds bestaan: na ASLK bij Fortis Bank en daarna bij BNP Paribas Fortis.

Belangrijk is dat met het Krekelsparen een eerste samenwerkingsverband ontstond van een financiële instelling met een sociaaleconomische organisatie, die als intermediair optrad naar het publiek. Spaarders werden hierdoor in de mogelijkheid gesteld om via renteafstand sociale en ecologische projecten te steunen. Naast dit solidair mechanisme garandeerde de bank ook dat de volledige inlage wederbelegd werd in duurzame en sociaal verantwoorde bedrijven, organisaties of projecten. Spaarders konden ook projecten uitkiezen die door Netwerk Vlaanderen volgens precieze criteria voorgeselecteerd werden (www.netwerkvlaanderen.be/nl/files/Lijst_krekelsparen_%2008_2010.pdf). Het duurde een hele tijd voor deze principiële pioniers navolging kenden.

In 1990 werd een tweede duurzaam spaarproduct gecreëerd, ditmaal door HBK-Spaarbank met Hefboom. Dit partnerschap bleef bestaan tot en met 2001 en werd samen met de bank overgenomen door Mercator Bank, dat op haar beurt in 2004 werd overgenomen door Record Bank (ING). Het Hefboomsparen, het Hefboom-projectspaarboekje en de Spaarpool gingen daarmee verloren.

In 2000 had Hefboom al een nieuw samenwerkingsverband aangegaan met VDK spaarbank en zo ontstond het Solidariteitssparen. De overeenkomst voorzag in de wederbelegging van de Solidariteitsspaarfondsen in aandelen van Hefboom of in projecten gefinancierd of aangebracht door deze alternatieve financier. Solidaire economie en microfinanciering² zijn de sleutelwoorden.

Eind 1993 werd een Belgisch filiaal opgericht van Triodos Bank, die in Nederland bestond sinds 1980 en zich heeft gespecialiseerd in ethisch sparen en beleggen. Triodos Bank België lanceerde meteen de Triodos Spaarrekening en de daaropvolgende jaren verwante producten zoals het Noord-Zuidsparen, het Triodos Termijnsparen, de Triodos Spaarrekening Plus. Ook Triodos werkt met een groot aantal partners en projecten. In 2000 neemt Triodos Bank het marktleiderschap over van de toenmalige Fortis Bank in het duurzaam sparen.

In 1995 gaat VDK-Spaarbank een tweede partnerschap aan, ditmaal met Trias, Wereldsolidariteit en CPP-Incofin. Zo ontstaat het Wereldsparen, dat zich richt op het verlenen microkredieten in het Zuiden of door kapitaalparticipatie in organisaties die op het vlak van microkredieten actief zijn.

Vanaf 2006 voerde Ethias Bank een stricte sociaal-ethische gedragscode in rond de wederbelegging van het volledige vreemd vermogen van de bank. De gedetailleerde gedragscode wordt minimaal jaarlijks herzien en goedgekeurd door de Raad van Bestuur. Daar bovenop verbiedt de deontologische code van Ethias Bank investeringen in ondernemingen of andere entiteiten die betrokken zijn in een reeks welomlijnde praktijken. Ethias Bank laat zich jaarlijks doorlichten om de conformiteit met al deze richtlijnen te laten certificeren. De spaarrekeningen van Ethias Bank vallen uiteraard ook onder al deze clausules. Ethias Verzekeringen is de enige financiële instelling (en dat sinds 2005) die een ethisch product aanbiedt, gecertificeerd door Forum ETHIBEL, voor het pensioensparen. We voegen hier meteen aan toe dat de woordkeuze 'pensioensparen' erg dubbelzinnig is. Pensioensparen is technisch gezien namelijk een vorm van beleggen, niet van sparen.

2.1.3 De solidaire en duurzame aspecten

Krekelsparen en Epargne Cigale

Sinds boekjaar 2009 hebben Netwerk Vlaanderen en Réseau Financement hun criteria verscherpt. Volgende elementen maken deel uit van het lastenboek (samenvatting):

- 1) De afwijzing van kredieten aan of investeringen in aandelen, obligaties, certificaten van bedrijven, instanties of projecten die betrokken zijn bij productie, handel of dienstverlening in:
 1. Wapens;
 2. Kernenergie;
 3. Verboden producten en diensten;
 4. Fossiele brandstoffen en omstreden biobrandstoffen;
 5. Voertuigen aangedreven door motoren op fossiele brandstof;
 6. Grootschalige projecten met een belangrijke negatieve impact op mens en milieu;
 7. Bont;
 8. Omstreden gentechnologie;
 9. Financiële instellingen zonder uitdrukkelijk duurzaam of maatschappelijk investeringsbeleid.
- 2) De uitsluiting van volgende bedrijfspraktijken:
 1. Ongewenste dierenproeven;
 2. Inbreuken op het wettelijke kader;
 3. Schending mensenrechten;
 4. Belastingontduiking;
 5. Ontzegging van gemeenschapsgoederen of producten of diensten inzake basisbehoeften.
- 3) De voorkeur voor wederbeleggingen in bedrijven, instanties of projecten die:
 1. Maatschappelijk vernieuwend zijn;

² Microfinanciering is de algemene term voor alle financiële instrumenten en hun randvoorwaarden die bestemd zijn om de financiering van erg kleine activiteiten met sociaal-economisch doel te vergemakkelijken. Onder microfinanciering verstaan we kleine leningen, met een beperkte looptijd, voor mensen die niet terecht kunnen bij gewone banken.

2. Een gunstig intern sociaal beleid voeren;
 3. Een gunstig extern sociaal beleid voeren;
 4. Een integraal milieubeleid voeren;
 5. Een aanbod van sociaal- of ecologisch vooraanstaande producten of diensten hebben.
- 4) De segmentering van de wederbeleggingen als volgt:
- A. Waardepapieren, geselecteerd op transparantie en maatschappelijk nut, bij voorkeur van internationale of Europese instellingen of in euro-obligaties, zonodig in waardepapieren van Belgische overheden.
 - B. Openbare nutsbedrijven waarin de overheid een belangrijke aandeelhouder is.
 - C. Sociale huisvesting tegen gunsttarief.
 - D. Volgende sectoren: welzijn, cultuur, opvoeding en onderwijs, gezondheidszorg, tewerkstelling van kansengroepen, collectief of duurzaam transport, hernieuwbare energie, energie-efficiëntie, milieutechnologie, ontwikkelingssamenwerking en microkredietverlening, duurzame landbouw, duurzame vis- en houtwinning, ...
 - E. Kleinschalige projecten en organisaties of in kleine of middelgrote ondernemingen die strikt binnen de toepassing van de positieve criteria vallen.
 - F. Nieuwe vormen van ondersteuning van sociale en ecologische initiatieven.

Solidariteitssparen

De overeenkomst tussen VDK Spaarbank en Hefboom voorziet in de wederbelegging van de Solidariteitsspaarfondsen in aandelen van Hefboom cvba of in projecten gefinancierd of aangebracht door Hefboom cvba.

De resterende herbeleggingen dienen uitgevoerd te worden in volgende sectoren:

1. Sociale economie;
2. Milieu- of duurzaam ondernemen;
3. Ontwikkelingssamenwerking;
4. Vredesbewegingen en mensenrechtenorganisaties;
5. Welzijn;
6. Onderwijs en cultuur;
7. Gezondheidssector.

Triodossparen

Triodos Bank financiert sociale, ecologische en culturele initiatieven die bijdragen tot een betere wereld. Als doelstelling haalt Triodos menselijke waardigheid en levenskwaliteit als kern van haar bekommernis aan. Triodos wil een hefboomeffect creëren voor een duurzamere maatschappij.

Triodos financiert enkel projecten waar een sociale, culturele of ecologische toegevoegde waarde en een realistisch financieel plan verenigbaar zijn.

Sinds kort startte Triodos met het gaandeweg weergeven van projecten op kaart.

Triodos deelt haar projecten in als volgt:

1. Natuur en Leefmilieu: hernieuwbare energie; de biologische sector; duurzame bouwprojecten; sensibilisering leefmilieu.
2. Sociale sector: associatieve of ondernemingsprojecten als antwoord op de huidige maatschappelijke uitdagingen en verenigingen die meebouwen aan een meer rechtvaardige en evenwichtige noord-zuidontwikkeling.
3. Cultuur en gezondheid: artistieke creatie en culturele rijkdom; kinderverzorging, opvoeding, opleidingscentra voor volwassenen en rusthuizen.

Triodos houdt een belangrijke hoeveelheid lineaire overheidsobligaties aan, conform de richtlijnen voor banken.

Wereldsparen

De overeenkomst tussen VDK Spaarbank en Trias, Wereldsolidariteit en CPP-Incofin voorziet in de wederbelegging van de Wereldspaarfondsen in:

1. Direct of indirect vormen van microkredieten in het Zuiden of door kapitaalparticipatie in organisaties die op dit vlak actief zijn;
2. Hetzij aandelen of obligaties uit het investeringsregister van Ethibel EXCELLENCE;
3. Hetzij duurzame of ethische beleggingsfondsen, die als dusdanig erkend zijn met het Ethibel keurmerk of door een certificeringsverklaring van Forum ETHIBEL.

In de praktijk wordt alles geïnvesteerd in microkredieten, zoals beschreven in de eerste paragraaf.

Spaarrekeningen Ethias Bank

Ethias Bank hanteert een gedetailleerde gedragscode in verband met haar krediet- en beleggingspolitiek. Als gevolg daarvan verloopt de herbelegging van de toevertrouwde middelen binnen vooropgestelde doelgroepen en instrumenten:

1. De klantengroep "Collectiviteiten" bestaat effectief alleen uit: (i) De publieke en parapublieke sector waaraan enkel kortlopende of middellange kredieten worden toegestaan; (ii) De non-profit sector, verenigingen zonder winstbestemming of stichtingen; (iii) De ondernemingen/projecten die actief zijn (1) in de sociale economie; (2) als patrimoniumvennootschap of als vereniging van mede-eigenaars; (3) als vrij beroep; (4) op het vlak van milieubescherming.
2. Aan de klantengroep "Particulieren" worden enkel kredieten toegekend van volgende aard:
 - (i) Konsumentenkrediet; (ii) Hypothecaire kredietopeningen; (iii) Toegelaten overschrijdingen op zichtrekeningen; (iv) Limieten op kredietkaarten.

Daarnaast verbiedt de deontologische code van Ethias Bank kredieten aan ondernemingen of andere entiteiten die betrokken zijn in een of meerdere van de volgende praktijken:

1. Productie van of handel in wapens;
2. Schendingen van de mensenrechten of van normen van de IAO;
3. Pornografie;
4. Prostitutie;
5. Aanzetten tot haat of discriminatie;
6. Dierenproeven.

Het moge duidelijk zijn dat de bijdrage van de alternatieve financiers en hun bancaire partners aan de socialprofitsectoren wezenlijk was en is. Volgens de cijfers van de federale werkgeverskoepel van socialprofitsectoren (Unisoc) maakt deze economische sector 10 % van de Belgische ondernemingen uit (zowel privé als publiek), verschaft ze 16 % van de werkgelegenheid en zorgt ze voor 8,72 % van de bruto toegevoegde waarde van België.

2.2 Evolutie van het duurzaam sparen in België

2.2.1 Geïnvesteerd vermogen in duurzame spaarproducten

In tabel 4 en figuur 3 wordt de historische opbouw van het duurzaam en solidair sparen in België weergegeven. De cijfers werden door de financiële instellingen ter beschikking gesteld of door hun non-profit partners. Een volledige reconstructie was niet mogelijk, lineair vanuit de beschikbare cijfers. Sommige cijfers (meer bepaald degene die in *italic* aangegeven staan) werden verkregen door extrapolatie of door berekening uit het aantal spaarders per 31/12, vermenigvuldigd met het gemiddelde spaarbedrag van het betreffende jaar.

Over wie die spaarders zijn heeft deze studie zich niet gebogen. Het kunnen particulieren, vzw's, gemeenten en OCMW's en parastatale instellingen zijn. Op zich heeft het voor deze studie geen belang: de trendindicator duurzaam en solidair sparen wil de smaak van het publiek, in de brede betekenis, weergeven voor duurzame spaarproducten.

De Belgische spaarquote (zie verder) is hoog, maar er is zeker geen sprake van een duurzame spaarwoede in België. Er is geen vergelijkbaar en vergelijkend statistisch materiaal ter beschikking voor andere Europese landen.

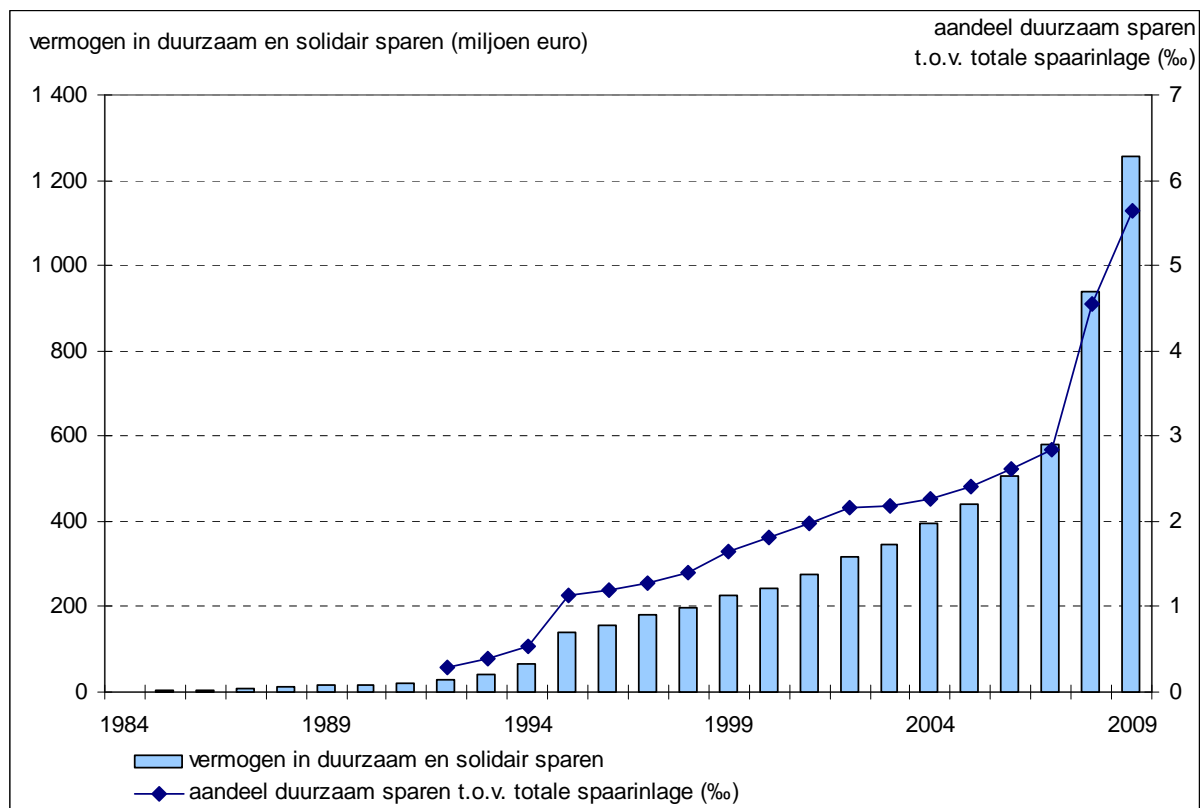
Tabel 4: Kapitaal verzameld in duurzame en solidaire spaarproducten per 31 december van de respectievelijke boekjaren, en de toename van het totaal beheerd vermogen (miljoen euro) (België, 1984-2009)

	KRE/CIG	HEFBOO	SOLIDA	WERELD	TRiodo	ETHIAS	TOTAAL
1984	1,34						1,34
1985	3,70						3,70
1986	4,85						4,85
1987	8,07						8,07
1988	11,18						11,18
1989	15,57						15,57
1990	17,25	0,08					17,33
1991	20,44	0,15					20,59
1992	29,86	0,24					30,10
1993	33,10	0,30			9,00		42,40
1994	35,55	0,43			28,40		64,38
1995	75,61	0,58		0,80	61,10		138,09
1996	84,88	0,96		1,35	69,00		156,18
1997	100,79	3,45		1,80	75,00		181,04
1998	108,97	3,88		1,86	82,00		196,71
1999	101,00	3,87		1,97	100,4		207,24
2000	115,84	4,50	0,11	2,06	122,4		244,91
2001	124,27	4,46	0,22	1,99	145,1		276,04
2002	130,69	4,42	0,68	2,42	177,1		315,31
2003	146,01	4,60	0,85	2,80	190,1		344,36
2004	156,70	3,59	1,03	3,50	228,7		393,52
2005	163,96		1,77	4,38	270,8		440,91
2006	163,26		1,89	4,44	337,8		507,39
2007	158,78		2,10	5,10	414,6		580,58
2008	109,33		2,26	5,09	572,1	251,42	940,20
2009	117,14		2,56	6,54	708,7	421,75	1.256,69

Legende: KRE/CIG = Kerkel sparen + Epargne Cigale | HEFBOO = Hefboomsparen | SOLIDA = Solidariteitssparen | TRIODO = Triodossparen | ETHIAS = Spaarrekeningen Ethias Bank.

Bron: Eigen verwerking door Forum ETHIBEL op basis van jaarverslagen en data van de betrokken financiële instellingen en de alternatieve financiers.

Figuur 3: Evolutie van het duurzaam/solidair sparen (miljoen euro) en het duurzaam gehalte van het totale Belgische spaarvolume (%o) (België, 1984-2009)

Bron: Eigen verwerking door Forum ETHIBEL op basis van jaarverslagen en data van de betrokken financiële instellingen, van de alternatieve financiers en van de Nationale Bank van België.

2.2.2 Marktaandelen van het duurzaam sparen en haar marktspelers

Belgen behoren al jaren tot de grootste Europese spaarders. De gemiddelde spaarquote is het aandeel in het beschikbaar inkomen dat niet aangewend wordt om uitgaven te doen. Ter vergelijking: in 2005 bedroeg de particuliere spaarquote in België 13,2 %. Voor Nederland was dat 12,4 % terwijl in het Verenigd Koninkrijk de spaarquote van de gezinnen slechts 4,9 % bedroeg. Intussen is de spaarquote in België nog flink gestegen: eind 2008 bedroeg die al 16,6 % (goed voor een totale inlage op alle spaarboekjes van 144,5 miljard euro) en eind 2009 zelfs 20,2 % (goed voor 188,7 miljard euro).

Het duurzaam sparen verzamelde eind 2008 en 2009 respectievelijk 0,94 en 1,27 miljard euro en veroverde bijgevolg een marktaandeel van 0,46 % in 2008 en 0,57 % in 2009.

Twee vaststellingen dringen zich op. Na een kwarteeuw blijft het duurzaam sparen een marginaal gebeuren in termen van volume en marktaandeel. Zelfs met een forse toename met resp. 62 % in 2008 en 34 % in 2009 is de stijging van het marktaandeel onbeduidend.

In vergelijking met de MIRA index van 8,09 % voor duurzame beleggingsfondsen in 2009, heeft het duurzaam sparen als ideëel product relatief weinig marktaandeel veroverd: 0,57 % voor hetzelfde jaar. Hierbij moet opgemerkt worden dat het totale (traditioneel + duurzaam) spaarvolume in België een stuk groter is dan het totaal belegd vermogen in ICB's: 223 miljard euro tegenover 124 miljard euro.

In absolute termen echter haalt het duurzaam sparen slechts 12,5 % van het volume van het duurzaam beleggen, in het zelfde referentiejaar 2009: 1,257 miljard euro tegenover 10,057 miljard euro.

Bekijken we de marktaandelen van de financiële instellingen die actief zijn op het vlak van duurzaam en solidair sparen dan vallen enkele verschuivingen op (Tabel 5). Zo daalt het marktaandeel van Krekelsparen en Epargne Cigale stelselmatig (BNP Paribas Fortis) en dat is eveneens het geval voor het Solidariteitssparen en het Wereldsparen (VDK Spaarbank). Triodos Bank heeft haar stevig marktleiderschap, ondanks de stijging met 24 % van het spaarvolume in 2009, niet kunnen vergroten. Dat is het gevolg van de intrede van Ethias op de markt, dat op 2 jaar tijd een derde van de markt heeft veroverd. Triodos Bank blijft echter de grootste speler in 2009.

Tabel 5: Marktaandelen van financiële instellingen actief op het vlak van duurzaam en solidair sparen (België, 2005-2009)

	2005	2006	2007	2008	2009
Triodos Bank	61,42	66,58	71,41	60,85	56,39
Ethias Bank				26,74	33,56
BNP Paribas Fortis	37,19	32,18	27,35	11,63	9,32
VDK Spaarbank	1,39	1,25	1,24	0,78	0,72
TOTAAL	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00

Bron: Eigen verwerking door Forum ETHIBEL

2.2.3 Vergelijking met andere Europese landen

De internationale vergelijkbaarheid is op het eerste zicht groot, vermits het 'spaarvolume' om een eenvoudige, kwantitatieve indicator gaat. Tegelijkertijd is de vergelijkbaarheid of de echte betekenis van duurzame spaarvormen soms zeer uiteenlopend. In de praktijk is het duurzaam sparen in verscheidene landen zodanig anders gestructureerd, dat vergelijkingen mank lopen. De indicator kan bijgevolg in sommige landen meer een maat zijn voor het succes van speciale fiscale stimuli of wettelijke regelingen, dan een maat voor de appetijt van de bevolking voor de duurzame economie achter het sparen.

Terminologisch hebben we in eigen land een gelijkaardig probleem waar we spreken over "pensioensparen", waar het in wezen gaat over beleggingen. Een zelfde soort verwarring kan bijvoorbeeld bestaan bij Franse pensioenregelingen tweede pijler (l'Épargne salariale) of bij de Groenregeling in Nederland. Om die reden is het ook moeilijk vergelijkingen te maken met nominatief gelijkaardige systemen in andere landen.

Vermelden we hier twee andere voorbeelden van statistische verwerking.

Vooreerst de "Baromètre de la finance solidaire" in Frankrijk. Deze barometer is de optelsom van allerlei financiële producten (spaarboekjes, beleggingsfondsen, verzekeringen, ...) die een stukje afstand van rendement doen ten voordele van sociale economie. De barometer verstrekt informatie over (de evolutie van) de absolute cijfers, over de fiscale aspecten en de rendementen, de hoogte van de giften, maar berekent geen marktaandelen. Een Europese barometer van solidaire financiële producten voor 2010 wordt in het vooruitzicht gesteld.

In Nederland geeft VBDO sinds 10 jaar statistische rapporten uit over het duurzaam sparen en beleggen. Nederland kent een marktaandeel voor duurzaam sparen van 4,61%, maar tegelijkertijd zijn de morfologie van de markt en de definities zo verschillend, dat een heldere vergelijking met de Belgische markt of met andere Europese markten onmogelijk is.

3 Directe participatie en andere vormen van duurzame/solidaire financiering

3.1 Spaarkringen

Naast de steun aan solidaire economie via samenwerking met financiële instellingen kunnen particulieren ook besluiten om zelf spaargeld te beheren met als doel hieraan een transparante sociale dimensie te koppelen. Spaarverenigingen of spaarkringen (épargne de proximité, soms vertaald als 'buurtsparen') verzekeren een gemeenschappelijk, autonoom en democratisch beheer van het spaargeld met een sociale dimensie. Ze fungeren als het ware als solidaire (mini)bankiers.

In België is het vooral een Franstalig verschijnsel met groepen als La Bouée, La Fourmi solidaire, L'Aube, Le Pivot, Les Écus Baladeurs. In Vlaanderen was of is het Muntcollectief lang actief op dit terrein (er is geen verdere informatie ter beschikking). In 2009 wendden spaarkringen goed 166 490 euro aan voor deze vorm van directe deelneming, maar de inlagen daalden scherp tegenover 2008.

Tabel 6: Spaarvolumes gerealiseerd via solidaire spaarkringen in 2009 (in euro)

La Bouée	8 477
La Fourmi solidaire	35 000
L'Aube	32 770
Le Pivot	74 097
Les Écus Baladeurs	16 146

Bron: L'investissement socialement responsable en Belgique, Rapport 2010, Réseau Financement Alternatif.

3.2 Participaties in promotoren van de sociale economie

Particulieren kunnen kapitaal verschaffen aan organisaties die op hun beurt actief zijn op het vlak van financiering van sociale economie (zie titel 4). Het publiek kan ook participeren in Triodos Bank, via certificaten op aandelen.

Tabel 7: Participaties in promotoren van de sociale economie in 2009 (in euro)

Aandelen Alterfin	11 548 061
Aandelen Crédal	13 717 591
Aandelen Incofin	13 753 054
Aandelen Oikocredit.be	4 496 780
Aandelen Hefboom	11 042 850
Aandelen Netwerk Rentevrij	2 696 696
Aandelen Trividend	934 434
Certificaten Triodos Bank	55 051 454

Bron: L'investissement socialement responsable en Belgique, Rapport 2010, Réseau Financement Alternatif.

3.3 Financiële producten met solidaire dimensie

Een aantal MVI beleggingsfondsen hebben naast een ethisch/duurzaam lastenboek ook een solidaire dimensie. Een deel van het financieel rendement wordt afgestaan aan projecten of aan partners in de sociale economie. De afdracht is ofwel vast bepaald in het prospectus, of de belegger kan zelf de hoogte van de afdracht bepalen.

Dit geldt voor de fondsen in Tabel 8.

Tabel 8: Beleggingsfondsen met solidaire dimensie in 2009.

BNP Paribas Fortis Altervision Balance Europe
BNP Paribas Fortis Altervision Croix-Rouge
BNP Paribas Fortis Evangelion
Ethias Boost Ethico Mundo
Ethias Global 21 Ethical
KBC Click Solidarity 2 – Levenslijn Kinderfonds
KBC Click Solidarity 3 - Kom Op Tegen Kanker
Triodos Values Pioneer Fund
Triodos Values Bond Fund
Triodos Values Equity Fund
Van Moer Santerre Clean Energy

Bron: L'investissement socialement responsable en Belgique, Rapport 2010, Réseau Financement Alternatif.

3.4 Fineurosol

Vermeldenswaardig in Europese context is het initiatief "Fineurosol", een project dat een kwaliteitslabel voor solidair sparen wil lanceren. De organisaties die zich bezighouden met solidaire financiering tekenen groeivoeten op van 20 % per jaar, maar zijn niet volledig tevreden met de zichtbaarheid en de kennis van het solidair sparen. Initiatiefnemers zijn Finansol (F), Réseau Financement Alternatif (B) en FEBEA (Fédération Européenne de Finances et Banques Ethiques et Alternatives; een Europese organisatie met secretariaat in België). Andere financiële instellingen die actief mee werken zijn Etika (LU), Banca Popolare Etica (IT), Bank für Sozialwirtschaft (DE), Charity Bank (UK), Colonya-Caixa Pollença (ES), Crédal (BE), Crédit Cooperatif (FR), Merkur Bank (DK). Met het label willen deze organisaties duidelijk het verschil aanwijzen tussen solidair en traditioneel sparen.

4 Kredieten, microkredieten, risicokapitaal voor duurzame ontwikkeling

Een aantal organisaties en investeringsfondsen verschaffen kapitaal of kredieten of garanties aan specifieke projecten of economische activiteiten of partnerorganisaties. Naargelang de omvang of de bestemming of de risicograad of de kostprijs spreekt men van kredieten of microkredieten of durfkapitaal of rentevrije leningen. Tabel 9 geeft een aantal initiatieven en pretendeert geen volledigheid. De meeste vehikels staan open voor het publiek. Pure privé-initiatieven werden hierin niet opgenomen (b.v. Stonefund, het durf kapitaal van de familie Colruyt dat investeert in groene technologieën).

Tabel 9: Organisaties en investeringsfondsen die kredieten, microkredieten of durfkapitaal verschaffen met het oog op duurzame ontwikkeling.

Organisatie	Doelstelling	Sectorale voorkeur
Alterfin cvba	Alterfin wil bijdragen tot meer menselijke waardigheid in ontwikkelingslanden door het promoten van individuele en collectieve economische activiteiten, die lokaal worden opgestart en die bijdragen tot een duurzame ontwikkeling.	Alterfin investeert in microkredietinstellingen en verenigingen van fair trade producenten in Afrika, Azië en Latijns-Amerika. Deze organisaties geven op hun beurt krediet aan tienduizenden kleine boeren en ondernemers in het Zuiden.
Crédal cvba	Crédal is een pluralistische organisatie die de sociale cohesie wil versterken en een duurzame samenleving wil ontwikkelen aan de hand van solidaire financiering en begeleiding.	Geld geplaatst bij Crédal, wordt geleend aan organisaties actief in de sociale economie (solidaire kredieten), aan micro-ondernemers (microkredieten) en aan personen in nood maar uitgesloten van het banksysteem (begeleide sociale kredieten).
Groenkracht cvba	Groenkracht cvba verenigt milieubewuste mensen met een hart voor hernieuwbare energie. De coöperatieve vennootschap investeert in windturbineparken, solarprojecten en biomassacentrales.	Sectorale voorkeur zijn alle bedrijven die een project rond hernieuwbare/duurzame energie opstarten.
Hefboom cvba	Hefboom levert financiering en advies aan projecten die werk maken van een sociale en duurzame samenleving. Daarnaast heeft Hefboom ethische beleggingsproducten voor particulieren, organisaties, bedrijven en openbare besturen.	Organisaties en ondernemingen uit de sociale economie: dit zijn kmo's of vzw's die in hun bedrijfsuitvoering een bijzondere aandacht hebben voor maatschappelijke meerwaarde. Dit vooral via de creatie van duurzame tewerkstelling van kansengroepen, maar ook via milieuvriendelijkheid van product en productieproces en coöperatief ondernemen
Impulse Microfinance Investment Fund	Een commercieel fonds van Incofin Investment Management	Microfinanciering in ontwikkelingslanden
Incofin cvba	Incofin is gespecialiseerd in het beheer van microfinancieringsfondsen. Incofin Investment Management investeert in	Incofin Investment Management overweegt zorgvuldig de investeringskeuzes en zal systematisch de sociale impact van elke

	microfinancieringsinstellingen die mensen ondersteunen bij het opzetten van hun onderneming en zo een kans geven om hun levensstandaard te verbeteren.	investering doorlichten. Incofin Investment Management hecht groot belang aan het ontwikkelingsaspect. Voor elk dossier dat wordt ingediend, worden de sociale en ecologische aspecten geanalyseerd.
Netwerk Rentevrij	Netwerk Rentevrij cvba is een coöperatieve vennootschap met sociaal oogmerk en biedt rentevrije leningen aan initiatieven met een maatschappelijke meerwaarde.	Bij Netwerk Rentevrij kunnen organisaties terecht voor bedrijfskapitaalkrediet of investeringskrediet. Volgende sectoren kunnen bij Netwerk Rentevrij terecht: sociale tewerkstelling, mens- en milieuvriendelijke ondernemingen, buurtdiensten, internationale solidariteit, samenlevingsopbouw, sociaal-cultureel werk, gezondheid, geld en ethiek, onderwijs en vorming, welzijn, ecologie, sociale huisvesting.
Oikocredit-be	Al ruim 30 jaar gaat Oikocredit de strijd aan tegen armoede. Door ondernemende mensen in ontwikkelingslanden in staat te stellen een lening af te sluiten om zelf een beter bestaan op te bouwen. Bij Oikocredit gaat het vooral om het grote sociale rendement: ontwikkelingskansen voor mensen.	Oikocredit is een van de grootste particuliere financiers van de microkredietsector ter wereld. Oikocredit financiert ook coöperaties, kleine en middelgrote ondernemingen, fair trade- en overige organisaties.
Rural Impulse Fund 1 & 2	Een quasi commercieel fonds van Incofin Investment Management	Rural Impulse Fund 1: Microfinanciering voor rurale MFIs in ontwikkelingslanden met een minimum van 25 % in ACP countries (vooral Sub-Sahara Afrika). Rural Impulse Fund 2: Microfinanciering voor rurale MFIs in ontwikkelingslanden
Soficatra nv	Soficatra is een netwerk dat voorziet in financiering, dienstverlening en ondersteuning om de ontwikkeling van ondernemingen te stimuleren. Soficatra garandeert een ethische aanpak en zal steeds rekening houden met de menselijke dimensie van de organisaties.	Geen bepaalde sectorale voorkeur. Specifieke investeringscriteria: ondernemingen uit de sociale economie en ondernemingen waarin kaderleden en/of arbeiders deelnemen
Sustainable Energy Ventures	Sustainable Energy Ventures is een investeringsfonds, gespecialiseerd in de duurzame energiesector.	SEV investeert in ondernemingen met een prioritaire technologie of een unieke dienstverlening of die als een springplank in de markt geïmplementeerd zijn.
Triodos Innovation Funds (BV, maar ook actief in België)	Triodos Bank heeft als financiële instelling jarenlange ervaring in het ondersteunen van ondernemingen in sectoren zoals duurzame energie, de biologische voedselketen, fair trade, milieutechnologie en de zorg- en dienstensector.	Triodos Innovation Fund BV is een investeringsfonds dat zich toelegt op investeringen met een milieubewust, sociaal-maatschappelijk en vernieuwend karakter.
Triodos Renewables Europe Fund	Triodos Renewables Europe Fund investeert in aandelenkapitaal en achtergestelde leningen van niet-beursgenoteerde producenten van schone energie in West-Europa. Beleggingsfonds in kleine en middelgrote producenten van schone energie.	Sectorale voorkeur: productie van duurzame energie (productie van groene elektriciteit en/of groene warmte): windparken, biomassa & biofuels, solar PV, solar thermal installaties, kleinschalige waterkracht, energie efficiëntie projecten.
Trividend cvba, Vlaams Participatiefonds v/d Sociale Economie	Trividend cvba is het Vlaams Participatiefonds voor de sociale economie, dat kansen op duurzaamheid biedt, door zelf mee te ondernemen in de sociale economie.	Bedrijven en vzw's uit de duurzame en sociale economie. De realisatie van maatschappelijke meerwaarden staat voorop bij de klanten. Zij leveren bijzondere inspanningen op het vlak van tewerkstelling (van kansengroepen),

	Daartoe investeren Trividend geld (in de vorm van risicodragend kapitaal en achtergestelde leningen) en tijd (in de vorm van begeleiding, ondersteuning en opvolging) in de sociale economie.	maatschappelijke inbedding, respect voor het leefmilieu, transparantie, kwaliteit en duurzaamheid. Winst wordt beschouwd als een middel om die maatschappelijke doelstelling te realiseren.
VDK MFI Loan Portfolio	Een MFI leningsportfolio, opgericht door VDK spaarbank.	Microfinanciering in ontwikkelingslanden
Volksvermogen	Volksvermogen is een investeringsmaatschappij en een van de referentieaandeelhouders van VDK spaarbank. Volksvermogen is ook één van de belangrijkste aandeelhouders van Incofin en heeft een eigen investeringsportofolio met MFIs and SME fondsen in ontwikkelingslanden.	Volksvermogen investeert in twee specifieke domeinen namelijk in de sociale economie waarbij een combinatie van financieel en sociaal rendement wordt nagestreefd, en in innovatieve ondernemingen met duurzaam perspectief. Volksvermogen ondersteunt ook projecten met maatschappelijke meerwaarde.

Bron: Eigen verwerking door Forum ETHIBEL

5 Overheidsinitiatieven op het vlak van duurzaam investeren

Tabel 10: Initiatieven van overheden en beleggingen volgens duurzame criteria, grotendeels gebaseerd op het rapport "Overheden en Maatschappelijk Verantwoord Investeren: een stand van zaken", Netwerk Vlaanderen, Réseau FA (2009)

Organisatie	Doelstelling	Sectorale voorkeur
BIO, Belgische Investeringsmaatschappij voor Ontwikkelingslanden	BIO heeft als opdracht om de uitbouw van een sterke privésector te bevorderen in de ontwikkelingslanden en/of de opkomende landen om hen in staat te stellen toegang te krijgen tot een duurzame ontwikkeling en sociale welvaart en aldus de armoede te verminderen. Zij investeert rechtstreeks in projecten van de privésector en levert zo een structurele bijdrage tot de sociaal-economische groei van de landen in kwestie.	Projecten in ontwikkelingslanden financieren en zo bijdragen tot duurzame ontwikkeling en sociale welvaart. Er dient wel duidelijk een evenwicht te zijn tussen financiële rendabiliteit en ontwikkelingsimpact.
FPIM, Federale participatie en investeringsmaatschappij	De Federale Participatie- en Investeringsmaatschappij (FPIM) voert het centraal beheer van de participaties van de federale overheid, werkt samen met de overheid aan specifieke projecten en voert een eigen investeringsbeleid in het belang van de Belgische economie. De FPIM vervult drie kernactiviteiten: participeren in publieke en private bedrijven die een strategisch belang hebben voor het federale beleidsniveau, investeren in bedrijven met een interessante maatschappelijke waarde, meewerken aan het beleid van de federale overheid en voor diens rekening, in het verwezenlijken van specifieke projecten.	Innovatie, duurzame ontwikkeling, luchtvaart/luchthaven, vastgoed, vergrijzing van de bevolking, internationale investeringsfondsen. Specifieke investeringscriteria: evenwicht tussen financiële en maatschappelijke aspecten, deugdelijk bestuur, belang van de Belgische economie.
FRGE, Fonds ter Reductie van de Globale Energiekost (NV van publiek recht)	FRGE is een dochtermaatschappij van FIPM. Het maatschappelijk doel is omschreven als 'de studie en de verwezenlijking van projecten door tussenbeide te komen in de financiering van structurele maatregelen om reducties van de globale energiecost in particuliere woningen te bevorderen voor de doelgroep van de meest	Het deel van de middelen dat niet aangewend wordt voor het financieren van structurele maatregelen om de globale energiecost in woningen te verminderen, wordt belegd als een goede huisvader en op een correcte nietspeculatieve manier. Het FRGE is op zoek gegaan naar ethische en duurzame alternatieven. Uiteindelijk werd gekozen voor Ethias, omwille van het 'ethisch/sociaal profiel'

	behoefte en het verstrekken van goedkope leningen voor structurele maatregelen om reducties van de globale energiekost in woningen bezet door privé-personen en dienstig als hoofdverblijfplaats te bevorderen'	van de bank.
Gemeenten in Brussel	Auderghem; Evere; Koekelberg; Vorst	Volgens het onderzoek investeren de gemeenten (in mei 2009) een bedrag van ongeveer 39 miljoen euro in duurzame financiële producten. Meer dan 75 % van de gemeenten gaven geen antwoord. De investeringen zijn grotendeels verdeeld over beleggingsfondsen en spaarrekeningen. De financiële instellingen waarop beroep gedaan wordt zijn in dalende volgorde: Triodos Bank, Dexia, Fortis, KBC, Ethias en ING.
Gemeenten in Vlaanderen	Bekkevoort; Blankenberge; Boechout; Brugge; Dendermonde; Diepenbeek; Dilbeek; Geel; Genk; Gent; Halle; Hamme; Izegem; Maasmechelen; Mechelen; Nazareth; Oostkamp; Oud-Turnhout; Sint-Katelijne-Waver; Sint-Martens-Latem; Sint-Truiden; Ternat; Waregem; Wetteren; Wevelgem; Wijnegem; Zemst; Zwalm	
Gemeenten in Wallonië	Aiseau-Presles; Dour; Eigenbrakel; Eupen; Gembloux; Nijvel; Rochefort	
KLF, Kringloopfonds cvba met sociaal oogmerk	Het Kringloopfonds werd door de overheid opgericht om de sociale economie en het maatschappelijk verantwoord ondernemen te ondersteunen, die in grote mate bijdragen tot het welzijn en de kwaliteit van onze maatschappij door het respect voor het milieu en het stimuleren van de ontwikkeling van milieutechnologieën. Het Kringloopfonds profileerde zich dus als een financiële partner voor ondernemingen en vennootschappen met een sociaal of milieudoel. Het fonds kon tussenkomen via een kapitaaldeelname van maximaal 30% van de aandelen. Het Kringloopfonds haalde in 2003 75 miljoen euro op via een obligatielening. Geld dat geïnvesteerd moest worden in sociale projecten. De reserves van het fonds zouden duurzaam belegd worden. 25 miljoen euro werd echter belegd in zogenaamde CDO's van KBC. Toen de financiële crisis uitbrak zijn die CDO's nagenoeg waardeloos geworden. Ook structureel leed KLF verlies en het werd vereffend in 2009. FPIM werd aangesteld als vereffenaar.	Het kringloopfonds richtte zich uitsluitend tot ondernemingen die beantwoorden aan de criteria van de "sociale economie" en van de "duurzame economie". Zij konden rechtstreeks een aanvraag richten aan het Fonds of via gespecialiseerde financiers voor de sociale- en duurzame economie (Hefboom, Triodos, Trividend). Sectorale voorkeur: bedrijven, coöperatieven en vzw's in de sociale economie en de duurzame economie.
Nationale Loterij	De winst van de Nationale Loterij wordt bestemd voor de financiering van programma's voor hulpverlening aan de ontwikkelingslanden en voor doeleinden van openbaar nut. Een gedeelte van de winst komt toe aan de gemeenschappen en de gewesten. Sinds 1994 is de Nationale Loterij een monopolierente verschuldigd aan de staatsbegroting.	Het is de bedoeling dat het thesauriebeheer nog enkel gericht wordt op bedrijven die hun maatschappelijke verantwoordelijkheid ernstig nemen. Dat betekent "dat beleggingen op geen enkele wijze verbonden mogen zijn aan bedrijven of landen die betrokken zijn bij onder meer de productie van wapens, kinderarbeid of niet-verplichte proeven op dieren.
Pensioenfonds van de Senaat	Het Pensioenfonds van de Senatoren bestaat sinds 1937. Het wordt binnen de Senaat beheerd door een vzw waarvan de senatoren de leden zijn. Dit Pensioenfonds wordt gefinancierd door de bijdragen van de senatoren en door een deel van de senaatsbegroting. Het is een privé-initiatief met een symbolische strekking aangezien het	Sedert 1999 wordt een deel van deze portefeuille belegd in sociaal verantwoorde investeringen. In 2004 wordt dit gedeelte opgetrokken tot 30%. De portefeuille omvat aandelen en obligaties. Drie verschillende beheerders houden zich bezig met het volledige vermogen.

	door senatoren is ingevoerd.	
PMV ParticipatieMaatschappij Vlaanderen	PMV is een investeringsmaatschappij die ermee belast is stuwkracht te geven aan projecten die belangrijk zijn voor de toekomst van Vlaanderen. Ze kan dit doen als ondernemer en als facilitator. Ze kan zelf ondernemen wanneer de overheid een actieve rol kan en wil vervullen in de markt, wanneer private initiatieven achterwege blijven en wanneer er een redelijk evenwicht is tussen maatschappelijk en financieel rendement. In de praktijk beheert PMV diverse investeringsfondsen waaronder ARKimedes, Vinnof, Fonds Vlaanderen International. PMV beheert ook fondsen die investeren in not for profit organisaties: Cultuur Invest, School Invest, Social Invest, ...	De Raad van Bestuur van PMV gaf opdracht om het ethisch/duurzaam gehalte van de reserves duurzaam te beleggen en een deskundige derde de opdracht te geven om de volledige beleggingsportefeuille op zijn duurzaamheidskwaliteiten te screenen en om daarover advies uit te brengen. PMV heeft ook een unit voor duurzame ontwikkeling. Deze investeert o.m. in klimaatfondsen en schone technologie.
Provincie Oost-Vlaanderen	De provincie Oost-Vlaanderen wenst minder dan 5 % van haar vermogen te investeren in op een duurzame termijnrekening.	De hoofdreden is de wens om een financieel rendement te koppelen aan maatschappelijke overwegingen.
Provincie Vlaams-Brabant	De provincie Vlaams-Brabant meldt tussen 10 en 30 % van haar vermogen te investeren in 2 soorten van financiële producten met duurzame criteria: een spaarrekening en pensioenspaarfonds.	De voornaamste redenen waarom Vlaams-Brabant in MVI investeert bestaan uit: (1) de combinatie van het financiële en maatschappelijke rendement, (2) de adviezen van hun financiële instellingen en (3) het lobbyen van politieke partijen.
Spaarfonds v/d Vlaamse non-profit of social-profitsector	De vereniging "Spaarfonds van de Vlaamse non-profit/social-profitsector" is een vereniging zonder winst oogmerk. Het Spaarfonds heeft als doel de start voor te bereiden en te realiseren van een pensioenfonds of paritaire verzorgingsinstelling voor de Vlaamse non-profit/social-profitsector. Het spaarfonds beheert de gestorte bijdragen tot 2010 en dan overdragen aan het pensioenvehikel in oprichting	Het Spaarfonds dient volgens de beheersovereenkomst "het beschikbare budget te beheren als een goed huisvader en op een ethisch verantwoorde manier". Wat betreft het aspect "ethisch verantwoord beheer" heeft de Raad van Bestuur beslist géén eigen criteria uit te werken, maar samen te werken met Forum Ethibel vzw en in de mate van het mogelijke maximaal af te stemmen op het Ethibel label. In afwachting zijn de gelden bij Triodos Bank geplaatst.
Toekomstfonds	Het fonds functioneert als een element van het macrobudgettaire beleid om bij te dragen tot een gezonde budgettaire toestand voor Vlaanderen termijn. De gereserveerde middelen worden gestort in het fonds. Daardoor komen de opbrengsten van de beleggingen volledig toe aan het Toekomstfonds.	In 2006, voor de feitelijke oprichting van het fonds, nam het Vlaamse Parlement een voorstel van resolutie aan "betreffende een duurzame beleggingsstrategie voor de middelen van het Toekomstfonds". Het fonds wordt belegd volgens duurzame beleggingsstrategie en bepaalde 'specifieke criteria inzake de duurzaamheid van de bedrijven die duiden op een maatschappelijke betrokkenheid'.
Vlaams Zorgfonds	Het Vlaams Zorgfonds voert een actief beleid met het oog op het verzekeren van de betaalbaarheid voor de huidige en de toekomstige generaties van de niet-medische hulp- en dienstverlening die gegeven wordt aan personen die getroffen zijn door een langdurig ernstig verminderd zelfzorgvermogen. De kerntaak van het Vlaams Zorgfonds omvat de huidige en toekomstige financiering van de tenlastenemingen toegekend op basis van de Vlaamse zorgverzekering. Het fonds erkent, subsidieert en controleert de zorgkassen en ze beheert tevens de reserves die met het oog op de vergrijzing aangelegd worden.	De Vlaamse Regering wilde een voorbeeldrol vervullen door vanaf 1 januari 2003 de gelden uit het reservefonds veilig en duurzaam zou gaan beleggen. De reserves worden belegd in Vladubel (Vlaamse Beleggingsmaatschappij voor Duurzaam Beleggen, een institutionele ICB), die passief beheert a.d.h.v. de Ethibel Sustainability Index EXCELLENCE Euro.

Bron: Overheden en Maatschappelijk Verantwoord Investeren: een stand van zaken. Evaluatieverslag van het beheer van openbaar geld volgens sociale, ecologische en ethische criteria, Netwerk Vlaanderen, Réseau FA (2009) + Forum ETHIBEL: eigen verwerking.

Referenties

Duurzaam beleggen

BEAMA, Jaarverslag 2009-2010.

Belsif, The engagement activities in Belgium, Analysis of the different practices, 2009

CBFA (2009) Commissie- voor het Bank-, Financie- en Assurantiewezen, Instellingen voor collectieve belegging – Lijsten.

Vigeo - Avanzi SRI Research, Green, social and ethical funds in Europe. 2009 Review, October 2009, Milano.

Duurzaam sparen

Bayot, B., Jeanneau, L. (coordination) (2009), Les placements éthiques et solidaires, Spécial Belgique, Alternatives Economiques (Hors Série Pratique).

Bayot, B., Jérusalmy, O. (2010), L'investissement socialement responsable en Belgique, Rapport 2010, Réseau Financement Alternatif.

Benijts, T., De Vylder, G. & W. Lagae (1998), Ethisch beleggen. Naar een doorbraak? Garant Uitgevers.

Blom, P., Coeckelbergh, D., Duplat, J.-L., Peeters, H.,(1996), Verantwoord Anders Ethisch Beleggen binnen de Benelux, Over de reconstructie van de magische vijfhoek inzake sparen en beleggen tussen particulieren, banks, non-banks, non-profit en sociale economie, Mys & Breesch, uitgevers i.s.m. Procura.

Coeckelbergh, D., en W. Vermeir (1999), Over rendement en ethisch/duurzaam beleggen. De gids op maatschappelijk gebied, jaargang 90, nr. 3, pp. 4-23

Djegham, P. et al. (2006), Educatie voor Duurzame Ontwikkeling – Waarom? Hoe? Methodologische gids voor de leraar, Brussel, PODDO II, Federaal Wetenschapsbeleid, www.belspo.be

Gootjes, K., Duurzaam Sparen en Beleggen in Nederland 2009, Ontwikkelingen in omvang en groei van duurzaam sparen en beleggen door particulieren, VBDO, Culemborg, mei 2010

Weyn, L., Bayot, B., Demouostiez, A. en Cayrol, A. (2009), Overheden en Maatschappelijk Verantwoord Investeren: een stand van zaken. Evaluatieverslag van het beheer van openbaar geld volgens sociale, ecologische en ethische criteria, Netwerk Vlaanderen, Réseau Financement Alternatif

www.alterfin.be/img/upload/Ethibel/Ethibel_certificeringverslag_2008.pdf

www.credal.be

www.ethias.be/nl/prd/BQPR011/Particulieren/Sparen_en_beleggen/Bank/Spaarrekeningen/Detail.htm#ethibel

www.ethibel.org

www.fineurosol.org/epargne-solidaire/etat-des-lieux-2006-en-europe/belgique,fr,133.html

www.fineurosol.org/gallery/documents/fineurosol-rapport-final.pdf

www.financite.be/index,fr.html

www.finansol.org/Acteurs/default.asp (mai 2003).

www.finansol.org/UPLOAD/rubrique/pages/50/50_rubrique.php?PHPSESSID=4d132a5b81807db55e65cd9f01857d08

www.fineurosol.org/index,fr.html

www.fortisbank.be/info/duurzaambeleggen/page02.htm

www.groenkracht.be

www.hefboom.be

www.incofin.be

www.rentevrij.be

www.netwerkvlaanderen.be/nl/files/documenten/nieuwsletters/nieuwsbrief_sep_okt_nov_2007.pdf

www.netwerkvlaanderen.be/nl/krekelsparen/criteria

www.oikocredit.be

www.tijd.be/nieuws/ondernemingen_financien/Kringloopfonds_vangt_bot_bij_KBC_over_CDO-s.8951087-3095.art?ckc=1

www.unisoc.be

www.vdk.be/producten/sparen/solidariteitssparen.htm

www.vdk.be/producten/sparen/wereldspaarrekening.htm

Zuinen, N. (2004), Financement des entreprises pour un développement durable, Bureau fédéral du Plan, Analyses et prévisions économiques, Working Paper 2-04, Bruxelles, Janvier 2004, www.plan.be

Lijst met relevante websites

www.beama.be

www.belsif.be

www.csrr-qs.org

www.ethibel.org

www.eurosif.org

www.netwerk-vlaanderen.be

www.rfa.be

www.dexia-am.com

www.ethias.be

www.eurosif.org

www.kbcam.be

www.triodos.be

www.vigeo.com

Begrippenlijst

AI CSRR	De Association for Independent Corporate Sustainability and Responsibility Research is een beroepsorganisatie die een kwaliteitsstandaard heeft neergezet met richtlijnen en gedragscodes omtrent de transparantie, de kwaliteit, het rekenschap en de verifieerbaarheid van alle procedures op het vlak van MVI onderzoek. De standaard is sterk proceduraal gericht en auditeerbaar.
Asset management	Het professionele beheer van vermogens van particulieren en instituten gericht op het realiseren van een optimaal beleggingsresultaat.
AUM	Assets Under Management. Activa in beheer. Beheerd vermogen.
BEAMA	Doel van de Belgian Asset Managers Association, de Belgische Vereniging van Asset Managers is het ontwikkelen van de bedrijfstak en het behartigen van de belangen van haar leden, professionele vermogensbeheerders in België.
Belsif	Het Belgisch Forum voor Duurzaam en Maatschappelijk Verantwoord Investeren is een vzw die het duurzaam en maatschappelijk verantwoord investeren (MVI) aanmoedigt, ondersteunt en promoot. BELSIF wenst dat particuliere, institutionele en publieke instanties in hun beleggingen en investeringsactiviteiten het duurzaam en maatschappelijk verantwoord beleid van emittenten ondersteunen en proactief aanmoedigen.
Bevak	Dit is een beleggingsvennootschap met vast kapitaal.
Bevek	Dit is een type van collectieve beleggingsvennootschap in België. Bevek staat voor 'Beleggingsvennootschap met veranderlijk kapitaal'. Een bevek mag beleggen in België of in het buitenland, door collectieve belegging van uit het publiek aangetrokken kapitaal. Een bevek kan haar kapitaal verhogen zonder haar statuten te moeten wijzigen. Daarom wordt soms gesproken van een 'open' fonds.
CBFA	De Commissie voor het Bank-, Financie- en Assurantiewezen is (sinds 2004 en tot op vandaag) de enige Belgische autoriteit belast met het toezicht op de meeste financiële instellingen en de financiële diensten die aan het publiek worden aangeboden.
Corporate governance	Deugdelijk bestuur

Duurzaam beleggen	Bij een fonds dat duurzaam belegt, worden de middelen geïnvesteerd in ondernemingen die bepaalde ethische normen hanteren. Er zijn fondsen die niet beleggen in wapenproducenten, ondernemingen die dierproeven uitvoeren, alcoholproducenten en tabaksproducenten. Maar er zijn ook fondsen die binnen een sector zoeken naar de meest duurzaam opererende onderneming of naar die ondernemingen die een positieve bijdrage leveren aan het milieu.
Duurzaam beleggen	Duurzaam beleggen wordt ook wel verantwoord beleggen of ethisch beleggen genoemd. Bij deze vorm van investeren kijkt men niet alleen naar financiële aspecten. Minstens zo belangrijk is hoe een bedrijf presteert op het gebied van mens, milieu en duurzaam ondernemen.
Duurzame fondsen	Duurzame beleggingsfondsen of ICB's kunnen gedefinieerd worden als beleggingsfondsen die expliciet, systematisch en gebalanceerd maatschappelijke (sociale, ecologische, ...) criteria hanteren bij het selecteren van de waarden waarin wordt geïnvesteerd.
Duurzame ICB's	Multidimensioneel gescreende maatschappelijk verantwoorde beleggingen (omschrijving van BEAMA).
Engagement	Met 'engagement' wordt 'betrokkenheid' bedoeld. Dit houdt in dat de vermogensbeheerder het gesprek aangaat met bedrijven waarin wordt belegt. Die gesprekken gaan over verbetering van prestaties op het vlak van milieu, maatschappij en ondernemingsbestuur.
ESG	Dit is een afkorting van 'environmental (milieu), social (sociale) and governance (bestuur)' factoren. Dit zijn de drie belangrijkste gebieden voor de extrafinanciële analyses voor beleggingen.
Ethisch beleggen	Ethisch beleggen wordt ook wel verantwoord beleggen of duurzaam beleggen genoemd. Bij deze vorm van investeren kijkt men niet alleen naar financiële aspecten. Minstens zo belangrijk is hoe een bedrijf presteert op het gebied van mens, milieu en duurzaam ondernemen.
Febelfin	De Belgische Federatie van het Financieelwezen is de overkoepelende federatie voor de Belgische financiële sector. De strategische agenda van Febelfin bespeelt drie thema's: concurrentiepositie en innovatie, dynamisch en duurzaam personeelsbeleid en het imago van de financiële sector.
Forum ETHIBEL	Onderzoeks- en adviesbureau voor duurzaam beleggen en maatschappelijk verantwoord ondernemen. Voert als sociaal-ethisch revisor ook audits uit voor financiële en niet-financiële producten.
Fund of funds	Beleggingsfondsen die op hun beurt in meerdere andere beleggingsfondsen beleggen (ook 'paraplufondsen' of 'multi-managerfondsen' genoemd).
Generaties MVI	Om de verschillende MVI-benaderingen te kenmerken en te onderscheiden, voerde Forum ETHIBEL een typologie in 'generaties' in: Fondsen van de <u>eerste generatie</u> baseren zich enkel op negatieve criteria. Dit betekent dat bedrijven die bepaalde ongewenste activiteiten, diensten of producten aanbieden, voor belegging worden uitgesloten. De <u>tweede generatie</u> werkt op basis van positieve criteria, toegespitst op een specifieke sector of thema. Hier gaat men actief op zoek naar bedrijven die op een bepaald terrein goed scoren. Fondsen van de <u>derde generatie</u> selecteren per bedrijfstak die bedrijven die het best scoren inzake duurzaam en maatschappelijk verantwoord ondernemen op een hele reeks domeinen, waaronder milieu, mensenrechten, sociaal beleid, deugdelijk bestuur, marktethiek, enz. Fondsen van de <u>vierde generatie</u> onderscheiden zich verder door een gerichtheid op de stakeholders (de maatschappelijke aandeelhouders) van de bedrijven. De meerwaarde zit ook in de kwaliteit van het onderzoek, dat extern geadviseerd en gecontroleerd wordt.
Gestructureerd product	Dit is een beleggingsproduct met vaste looptijd waarvan het rendement via afgeleide producten, meer bepaald opties, gekoppeld is aan bepaalde onderliggende activa: bijvoorbeeld een korf van aandelen, fondsen, indices, e.a. Er bestaan heel wat verschillende structuren en elk gestructureerd product heeft specifieke eigenschappen. Zo zijn er gestructureerde producten die 100% kapitaalbescherming bieden op de eindvervaldag en zijn er die slechts gedeeltelijk of helemaal geen kapitaalbescherming bieden. Sommige producten ('click-fondsen') leggen de opbrengst vast met 'clicks'. Dit betekent dat, wanneer de onderliggende index een vooraf bepaald niveau bereikt, de resulterende winst permanent toegevoegd wordt aan het fonds, los van alle toekomstige evoluties.
ICB	De afkorting "ICB's" verwijst naar de Instellingen voor Collectieve Belegging, i.e. vooral de beveks en de gemeenschappelijke beleggingsfondsen.
Institutionele ICB	Dergelijke ICB wordt gekenmerkt door een heel flexibel kader: ze is niet onderworpen aan de institutionele controle van de CBFA, noch aan regels inzake risicospreiding. Ze zijn enkel bedoeld voor institutionele en professionele beleggers.
Levensverzekering	Een levensverzekering is een verzekering die 2 soorten risico's kan dekken: overlijden en overleven (gewoonlijk het pensioen). De uitkering van de levensverzekering gebeurt in de vorm van kapitaal of van rente.
MMG	Milieu, Maatschappij en Governance (of Goed ondernemingsbestuur) factoren, als extra-financiële criteria voor beleggingen.

MVI	Maatschappelijk Verantwoord Investeren. Duurzaam en Maatschappelijk Verantwoord Investeren betekent volgens BELSIF: "Een beleid voeren dat bij de formulering en de uitvoering ervan bewust rekening houdt met de economische, sociale, ecologische of culturele effecten van het investeringsproces, op korte en lange termijn, en hierover in dialoog treden met de relevante maatschappelijke belanghebbenden". Met 'investeren' worden overigens alle beleggingsvormen met een productieve bestemming bedoeld. BELSIF deelt op haar website mee (www.belsif.be) dat het "(...) zich bewust is van de vogelvrijheid van de termen 'duurzaam' en 'maatschappelijk verantwoord' investeren, zeker als groepsnaam van de investeringstijl. Momenteel staat het iedere financiële instelling die een financieel product op de markt brengt vrij zelf te bepalen of dat product ethisch, duurzaam of sociaal verantwoord genoemd wordt of niet. Er bestaat momenteel geen juridisch kader dat naam en lading omschrijft en aan banden legt".
MVO	Maatschappelijk Verantwoord Ondernemen.
Netwerk Vlaanderen	Dit is een NGO die campagne voert tegen onverantwoorde en schadelijke investeringen van banken en pleit voor duurzame investeringen die bijdragen aan een mens- en milieuvriendelijke samenleving.
Notes	Verhandelbare leningen met een korte looptijd
Obligatie	Obligaties zijn verhandelbare schuldbewijzen die deel uitmaken van een grotere lening uitgegeven door een onderneming of de overheid. Bekend zijn de staatsleningen die via obligaties geld uit de markt haalden om het financieringsstekort van de overheid te financieren.
Obligatiefonds	Beleggingsfonds dat in obligaties belegt.
PRI	De Principles for Responsible Investment van de Verenigde Naties zijn in 2006 geïntroduceerd als verzameling vrijwillige 'best practice'-normen voor vermogensbezitters en vermogensbeheerders die in hun beleggingsproces rekening willen houden met milieu, maatschappij en goed bestuur.
Prospectus	Publicatie waarin een beleggingsfonds zijn doelstelling omschrijft en welke beleggingsstijl wordt gehanteerd.
Proxy voting	Letterlijk betekent dit stemmen bij volmacht. Het uitoefenen van stemrechten verbonden aan beleggingen kan deel uitmaken van 'actief vermogensbeheer'.
Rendement	Het positieve of negatieve resultaat dat een beleggingsfondsfonds, vermogensbeheerder of verzekeringsmaatschappij behaalt met zijn beleggingen.
RFA	Réseau Financement Alternatif is een NGO die het publiek, de overheid en de bankwereld aanzet tot verantwoorde omgang met geld. RFA is ook een studie bureau dat zich actief richt op ethische en solidaire financiering.
Riscospreiding	Het aanhouden van aandelen in verschillende bedrijven en/of verschillende bedrijfstakken of beleggingsvormen, om het risico van koersfluctuaties te beperken.
Screening	Beleggingsportefeuilles kunnen worden gescreend op negatieve en positieve criteria. Vaak gaat men na welke producten en processen in strijd zijn met (inter-)nationale afspraken en verdragen. Vervolgens sluit men deze ondernemingen uit van belegging. Screening kan ook betekenen dat een belegger kijkt welke ondernemingen zich positief onderscheiden op bepaalde thema's. Vervolgens belegt hij een deel van zijn vermogen in deze bedrijven.
SEE clauses	De Sociale, Ethische en Leefmilieuclausules zijn specifieke transparantieclausules aangaande het gebruik van sociale, ethische en leefmilieuaspecten, bij het beheer van de middelen.
SEE	Sociale, Ecologische of Ethische criteria (zie ook ESG; zie ook MMG)
Sicav	Dit is in feite de Franstalige vorm van bevek en staat voor 'Société d'investissement à capital variable'. De term wordt in Vlaanderen vooral gebruikt om te verwijzen naar beveks naar Luxemburgs recht.
Thematische ICB's	Maatschappelijk verantwoorde beleggingen, gescreend volgens een bepaalde thematiek (omschrijving van BEAMA).
UCITS	Undertakings for Collective Investment in Transferable Securities. Een Europese richtlijn waaraan beleggingsfondsen dienen te voldoen om verkocht te mogen worden in alle EU landen. De UCITS richtlijn heeft als doel beleggingsrichtlijnen in Europa te vereenvoudigen en beleggers meer bescherming te bieden. Volgens de definitie van The European Fund and Asset Management Association (EFAMA) Statistical Releases: publicly offered open end funds investing in transferable securities and money market funds.
Verantwoord beleggen	Ook wel duurzaam of ethisch beleggen genoemd, is een vorm van beleggen waarbij naast de reguliere financiële indicatoren ook de effecten van het ondernemingsbestuur en de bedrijfsvoering op het gebied van milieu, maatschappij en ondernemingsbestuur en de economie in het algemeen worden meegewogen.
Vermogensbeheerder	Een professionele beheerder van vermogens voor organisaties en/of vermogende particulieren. Vermogensbeheerders leunen vaak aan bij een bank of een financiële instelling. Maar zij kunnen ook een onafhankelijke organisatie zijn.